

YÖN

HAFTALIK GAZETE

Bu sayıda :

MOSKOVA GÖZÜYLE

Türkiye İşçi Partisi

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR

*Nâzım Hikmet olayının
bilinmeyen yanları*

DOĞAN AVCIOĞLU

TİP ile nerede ayrılıyoruz?

AZİZ NESİN

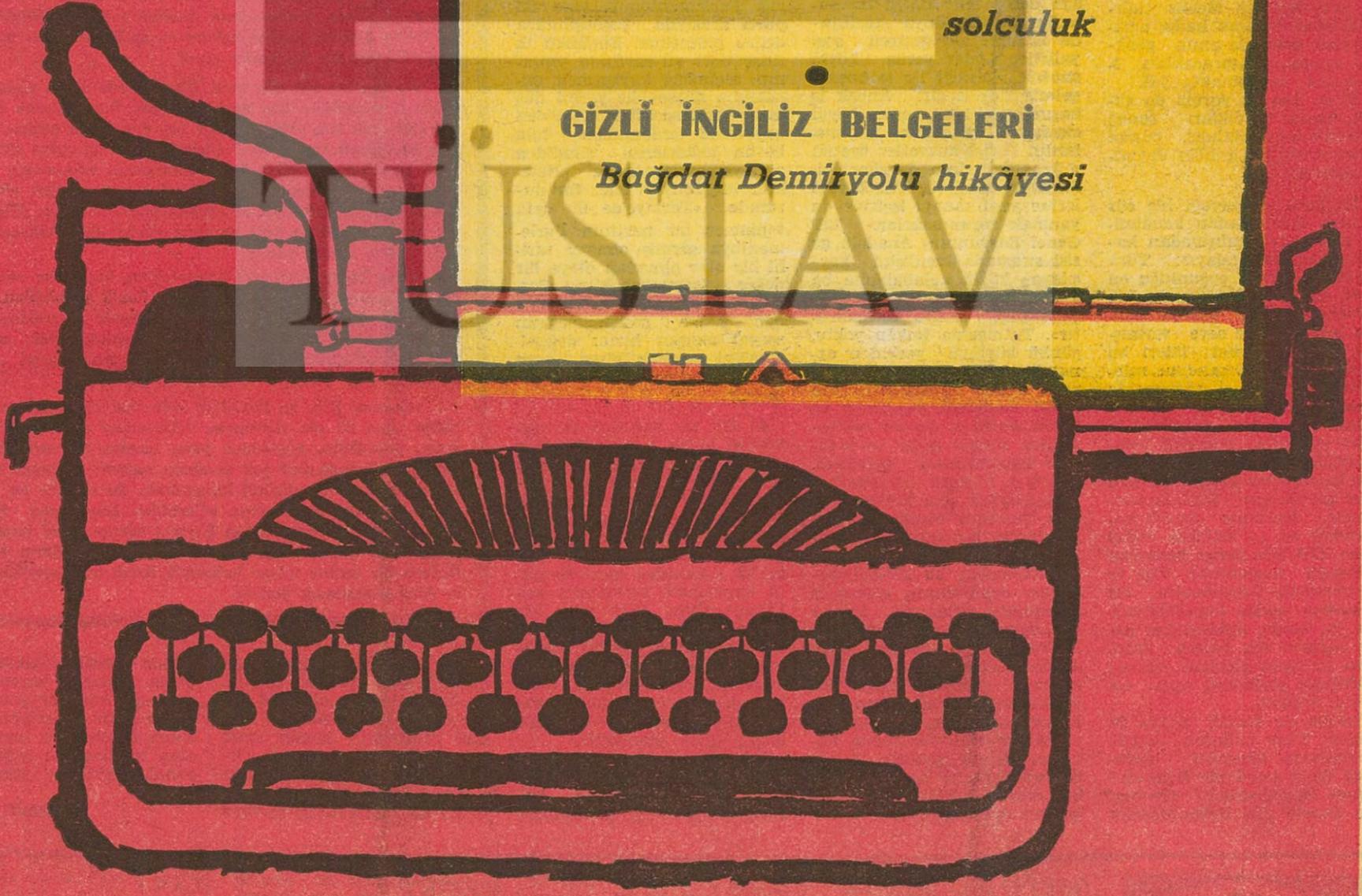
Bulgaristan Türkleri

GİR İNCELEME

*Kurtuluş Savaşımızda
solculuk*

GİZLİ İNGİLİZ BELGELERİ

Bağdat Demiryolu hikâyesi





OKUYUCU'DAN YÖNE

İleriye Bakış

Millet Meclisi seçimleri üzerinde her siyasi parti kendine göre bir yorum yapmış, bir ders çıkarmış olacaktır. Biz de burada Türkiye'nin ilerici kuvvetlerinin 10 ekim seçimlerinden neleri öğrendiklerini, daha doğrusu öğrenmelerini gerektiriyor — toplumcu görüş açısından — incelemeye çalışacağız:

Seçim sonuçlarına, toplumcu yazar ve aydınların tepkisi genellikle iki yönde kendini gösterdi: Bazıları — ki bunlar seçim öncesi devrenin umut verici işaretlerine fazla bel bağlamışlardı — sandıklardan toplumcu partiye topu topu 270 bin oy çıkmasından hayal kırıklığına uğradılar ve sorumlu aramaya koyuldular. Akla gelen ilk sorumlu ise, oyunu kendinden yana olan partiden esirgemiş bulunan halk çoğunluğu oldu. Halkın kendinden yana olanı seçemediği, gerçek menfaatlerini anlıyamadığı iddiası ileri sürüldü. Bunun sonucu olarak da, halk oyuna dayanarak sosyalistlerin iktidara gelmelerinin hayali olduğu ve «halka rağmen halk için» çalışmak gerektiği söylendi.

Başka bir tepki de halkın gerçek çıkarının nerede olduğunu henüz anlamadığını kabul etmekle beraber kabahatli halkın sırtına yüklemekten kaçınma şeklinde meydana çıktı. Böyle konuşan ve yazanlar bilimsel sosyalizme aykırı bir hükme varmaktan kaçınmaya çalışıldılar. Kitabına uygun olmak için: «halk anlamadıysa kabahat bizdedir, iyi anlatamamışız» diyorlardı, «zaten ilk adımda fazla iyimser olmak gereksizdi, önemli olan sosyalist sözcüklerin Parlamentaoya girmiş olmalarıdır» diye ilâve ediyorlardı. Özellikle TİP'in sözcüklerinde görülen bu yorum tarzı, iktidar partisinin nasıl olsa başarısızlığa uğrayacağı ve sosyalistlerin Meclis kürsüsünden durumu halka açıklayarak sonunda onun gözünü açmayı başaracakları inancına dayanmakta idi.

Bizce her iki yorum da eksik, hattâ vardıkları sonuç bakımından hatalıdır, çünkü «mekanist» bir tahlille dayanmaktadır:

İlk önce şu gerçeği hiç süslemeye kalkışmadan kendimizi aldatmaya çalışmadan kabullenmek zorundayız: Türk halkının büyük çoğunluğu en geri, en tutucu, en anakronik görünen siyasi partiye oyunu bilerek, seve seve vermiştir. Adalet Partisi lideri bu seçimin bir referandum niteliğini taşıdığı söylemekte haklıdır. Çünkü karşıdaki bütün partiler memleketin dört köşesine seslerini duyurmak, kendilerini tanıtmak ve hedeflerini anlatmak için eşit şartlardan faydalanmışlardır. İçlerinde maddi bakımdan en az imkânı sahip olan TİP bile ilerici basından gördüğü olağanüstü ilgi ve yardımlarla handikabını bir dereceye kadar kapatabilmiştir. Şu halde, iktidarı her şeye rağmen tek başına kazanan partinin plebisite edilmiş olduğunu söylemesi aşırı bir iddia değildir.

Başka bir önemli nokta da şudur: Türk halkının büyük çoğunlukla güvenini bildirdiği örgüt nasıl bir örgüttür? Onun başındakiler General De Gaulle gibi halka dönüp:

«Eserlerimizin devamını istiyorsanız bize oy veriniz» mi demişlerdir? Hayır. Öyleyse, tek başına iktidara talip olan AP Başkanına halk neden oy vermiştir? Bu soruya «halk Menderese oy verdi» diye karşılık verenler yanılırlar. Ölüye oy verilmez. «İnönü'ye karşı olduğunu göstermek için» diyenler de basitliğe kaçmaktadırlar: Birisine karşı öfke belli etmek için kit le halinde insanlar kendi çıkarlarını feda etmezler. Türk halkının sırf yanıldığı, aldattığı için AP ye oy verdiğini sanmak bizi çok yanlış hü kümlere sürükleyebilir. Tıpkı bazı CHP savunucusu yazarların yaptığı gibi, halk kendi partilerine oy verince «sağduyu sahibi», vermeyince «burnunun ucunu göremiyen yığınlar» olarak nitelenirse, bu çeşit yargıların hiçbir cidi değeri taşımayacağı besbellidir.

10 ekim seçimlerinin anlamını bilimsel açıdan değerlendirebilmek için, halk oyunun ifade ettiği «sınıf muhtevası» ni dikkatle göz önünde tutmak gerekmektedir. Böyle bir tahlille girişilince görülecektir ki, AP, MP ve YTP gibi tutucu ve gerici partilere verilen oyların büyük çoğunluğu köylü sınıfının oylarıdır. Bu olayın üzerinde durulup sosyolojik sonuçlarını çıkarılmadan Türkiye'de sosyalizmin gelişme olanağı üzerinde tahminde bulunmak bilime uygun olamaz.

Toprağa bağlı köylü sınıfı, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de, tutucu — eski deyimle muhafazakâr — kuvvetlerden yana ve köklü reformlara karşıdır. Tarihsel nedenler ve özellikle üretim vetiresine katılışını düzenleyen feodal kalıplar yüzünden köylü sınıfı hiçbir devrimci harekete destek olmaz. Bu sınıfa mülkiyet ilişkilerinde de değişiklik gereğini anlatmak son derece güç hattâ imkânsızdır. Yakın dünya tarihinde iktidarı ele geçiren sosyalistler hiçbir yerde köylü sınıfının desteği ile iş başına gelmiş değillerdir. Ancak iş başına geçtikten sonra köylü sınıfı ile uzlaşmalar yapmışlardır. İlerici kuvvetler üretim münasebetlerinin devrimci olma maya zorladığı üretim kuvvetlerine yani sanayi işçisine dayanmak zorundadırlar. TİP Genel Başkanının Anadolu gezisi sırasında kendisini karşılayan köylü kalabalığına bakarak verdiği hüküm doğru çıkmamış, «maya tutmamıştır». Tutmasına imkân yoktu, çünkü köylüyü yerinden oynatabilmek için önce toplumun üretim münasebetlerinde köklü değişiklik yapılması ve köylü sınıfının gerçek müttefikinin sanayi işçisi olduğunu ispatlanması gerekirdi. Vaktiyle Atatürk din devrimini başarmak için köyde imanın, hocanın otoritesini yıkamakla işe başlamıştı, çünkü köylünün başındaki korkuluk kaldırılmadan bu kitleyi yerinden oynatmanın olanaksız olduğunu anlamıştı. Bugün de köyde ekonomik devrime başlayabilmek için ilk önce ağalık sisteminin ortadan kalkması gerekmektedir. Bu işi köylünün kendisinden beklemek boşunadır. Tarihin öncüllük görevini yüklenmiş bulunan sanayi işçisidir ki, şehir ve endüstri ağalarını silkip atarak köylüye kurtuluş yolunu gösterecektir.

Ama ne var ki, burada da — Türkiye bakımından — acı bir gerçek daha meydana çıkmaktadır: Memleketimizde İkinci Cihan Savaşından sonra gelişmeye varlığını belli etmeye başlayan işçi sınıfı, birbirini izleyen iktidarların elbirliği sayesinde çağımızın en geri örneklerine uygun olarak örgütlenmiş, bir çeşit Amerikan sendikalist kalıbına oturtulmuştur. Bunun sonucu olarak da sanayi işçisinde sınıf bilinci ya hiç uyanmamış ya da — toplumcu aydınların fedakâr çabalarıyla — yeni yeni uyanmaya başlamıştır. Bu teşhisimiz de yine 10 ekim seçimlerinin sonuçlarına dayanmaktadır. İstanbul'un dışındaki sanayi merkezlerinde TİP'in aldığı oy sayısı hiç denebilecek kadar azdır. Bunun vebalini yalnız TİP yöneticilerine yüklemek ise insafsızlıktır. Zonguldakta işçi partisinin sadece 4 bin oy almış olması, bizdeki şekliyle sendikacılığın işçi sınıfı arasında ne derece olumsuz bir rol oynadığını açıkça göstermektedir.

SONUÇ: Yukarıda en kalın hatlarıyla özetlemeye çalıştığımız durum Türkiye'de sosyalizmin geleceği bakımından bazı işaretler taşımaktadır:

a) Demokratik Parlamenta rizm diye adlandırılan sistem içinde sosyalist partilerin tek olumlu fonksiyonu, zaman zaman yapılan seçimler sonucunda Meclisler temsilciler sokarak kapitalist yönetime sosyal adalet ilkeleri istikametinde baskı altında tutmaktır. Baskının etkisi milletvekili sayısıya orantılı olur. Bizde daha uzun süre Meclisteki sosyalist gurubun hükümlere baskı yapacak kudrete erişemeyeceğini tahmin etmek kehanet sayılmaz: 10 ekim seçimlerinde CHP'nin zorunlu uygulanan «millî artık» sistemi yakında kaldırılacaktır. Bunun sonucu olarak Parlamentaomuz yine iki parti arasında paylaşılmaya doğru gidecektir. Bugünkü iktidar dört yıl zarfında yapacağı seçimleri kaybetmek durumuna düşse bile yerini düşman kardeşi olan CHP'den başkasına bırakmamak için bütün tedbirlerini şimdiden almaya başlayacaktır. Sosyalistlerin Meclis kürsüsünden halka seslenmelerinin sosyal akımın hızını değiştireceğini sanmak, bizce, aşırı bir iyimserliğe kapılmak demektir.

b) Sık sık yazıldığı ve söylendiği halde pek ciddiye alınmayan bir nokta da, Türkiye'nin bugünkü ekonomik şartlar içinde daha uzun süre bağımsız yaşamaya takati olmadığıdır. Memleketin ya hızla kalkınma, ya da çağdaş uygarlık ailesinden ayrılma sıkı karşısında bulunduğu aşıkardır. Oysa, dört yılda bir seçimle gelecek iktidarları öznel çıkarlardan sıyrıp topyekün kalkınma yoluna itecek kuvvet, Parlamentaodan çıkabilecek midir? Sistemin kaderini, bu soruya verilecek doğru cevap verecektir.

Son söz olarak diyebiliriz ki, Türkiye'de sosyalist hareketin, 19'uncu yüzyılda Avrupa'nın geçirdiği denemelere

TATLI GERÇEK

HASAN KIYAFET

Her şeyin ters yüz olduğu bir toplumda, karşıt fikirler, ters söylenmiş sözcükler az da olsa gerçeği yansıtır. Onun için yazının başlığını «Acı Gerçek» değil de böyle aldım.

Beş yıldır çalıştığım 19 Mayıs Lisesinden kopardılar beni. Söylesem de gerekçesini siz anlarsınız ama yine de söylemek geliyor içimden: Okulda Amerikan düşmanlığı yaratıyordum, sosyalistmişim, solcuymuşum, köycüymüşüm.

Bir kez dersim uygun değil böyle bir şey yapmağa. İngilizce öğretmiydim. Dersi işlerken tabii ki en aktüel konularla ilgili cümleler yapıyordum. Bu arada örneğin, uçak sözcüğü ile cümle kurduyordum «Bir Amerikan uçağı Karadeniz'e düştü.» diyeceğim. Yaptığım iş her iyi eğitimcinin yapması gereken işti. Programımız, eğitim kuralları bunu böyle ister. Bu iş falanca beyi hoşnut etmeyebilir ama gerçektir, bilim bunu böyle ister, o halde yapacağım.

Neyse uzatmayalım, beni bir şeye benzetince, boşalan yerime Amerikalı bilmem ne gönüllüsü verdiler. Gücüme gitti. Birhoş holdum. «Senin açtığın manevi gediği bizim Amerikalımız doldursun da gör» der gibi.

Olaylar öylesine düğümlendi ki birbirine, ben bile neresinden başlayacağımı şaşırđm. Burjuva sınıfının eski bir taktiğidir. Halkı şaşırtıp iş yapamaz hale getirmek için sayısız meseleler sürerler ortaya. Meseleyi hiç bir zaman tekleştirmezler. Örneğin, bir adam denize mi düştü, tek değnek uzatırsa yapışır çıkar. Fakat bunlar yanyana sıkıştırılmış yüz değneği birden uzatıyorlar. Adam yapışmasın da boğulup ölsün diye. Kendilerine sorarsanız hepsi «yardım yapıyordum» der. Şimdi bana da aynı oyunu oynamaya çalışıyorlar. Ama ben onların tuzağına düşmeyeceğim. Meselenin de kuyruğunu iyice tuttum. Bırakmayacağım.

Okuldan haksız gidişimi, bilimli lise öğrencileri derslere girmeyerek protesto ettiler. Gözüm kadar sevdiğim, üzerlerinde titrediğim öğrencilerimi tek tek yargılıyorlar şimdi. Okul disiplin kurulu hiç bir okulda okuyamaz dileğiyle durumu yüksek disiplin kuruluna sundu. Üç, dördü, sürüldü, beş altısı birer hafta tartıldılar.

Güçsüz okul yöneticisi gerçekte burun buruna gelince ne yapacağını şaşırđ. Son derece gülünç kararlar alıyor. «On öğrenci okul bahçesinde yan yana gezmeyecek. Şu veya bu sözcükleri ağızlarına almayaacaklar.» gibi. Sanki ihtilâl var. Ama ne yaparlarsa yapınlar, nereye kaçarlarsa kaçınlar rahat uyku uyuyamayacaklardır. Gerçeğin projektörleri ergeç gözlerini kör edecektir.

Toplum bünyesinde köklü değişiklikler yapabilecek bir kuruluşun başında olan lider, yönetici her neyse hızlı değişen olaylar karşısında bilgisini aynı hızla değiştirmek zorundadır. Halbuki bizde durum hiç de böyle değildir. Bin dokuz yüz bilmem kaçta yarı Osmanlı yarı Arab kültürü karışımıyla yetişmiş bir yaratık. Bir şey bilmediği gibi bir şey bilmediğini de bilmiyor. Türk kültürü költürsüzlüktür.

Bir öğretmen olarak hence işin çok daha tatlı yanı şudur: Okuldan ani olarak ayrılırken öğrencilerime Allahasmarladık dememe bile müsaade etmediler. Öğrencilerin isyan edeceğinden korkuyorlarmış. Eğer ben haksızsam kimse benden yana olmaz, korkmayınız. Atatürk şehrinin bilimli gençliği iyi ve kötüyü, haklıyı haksızı en az bizim kadar ayıracak güçtedir. O halde bu korku niye?

Aradan beş altı gün geçti. İlk günlerde okula uğramamın doğru olmayacağını ben de biliyordum. Bunu hesabı katarak not defterimi bile teslim etmeğe beş gün sonra gittim. Gittim ama bizi okula koyan kim? Giriş kapısındaki işçiye okul müdürü emir vermiş: «O gelirse sakın okula sokmayın.» demiş. Beni kapıda görünce birkaç öğrenci koşup geldiler. «Ne var, neden içeri gelmiyorsunuz öğretmenim?» dediler. Hiç aklıma bir şey geldi de diye meseleyi geçiştirdim. Arkama baka baka geriye dönüp gittim.

Dünye kadar öğretmeni bulunduğum, beş yıldır emek verdiğim okuluma beni sokmuyorlardı. Sanki vebahydım. Veya katil. Çok çok acı günler bugünler. Demir parmaklıklar yüzüme kapandı. Yavrularımı ağır tutuklular gibi uzaktan uzağa selâmlaşttık. Tam o anda «Bursa nutku geçti aklımdan.»

«Suçum: Köy ve köycülük kolundan söz edilirken, köylüden yana iki söz söylemem. Amerikan düşmanlığı yaratmam, yoksuldan, güçsüzdən yana olmam da suçumu ağırlaştırdı. Öğrencilerimi çok sevmem, onların da buna karşılık vermeleri kısır yöneticileri kıskandırdı. Şu sözlerle bu durum ne kadar güzel açıklıyor. «Çocuklar, ben Hasan Kıyafet gibi yüz yüz elli tane Hasan Kıyafet ederim. Beni bırakıp da niçin onun peşinden gidiyorsunuz?» diyor sınıfların birinde. Belirsiz bir tarihte tekrar buluşmak üzere bu Amerikanofillere Allahasmarladık derim.

uygun şekilde yürüyeceğinin düşünülmesi, yanlış ve kısır bir yoldur. Nasıl ki 19 uncu yüzyıl liberalizminin iktisadi reçeteleri bugün artık geçerli değilse, o yüzyılın liberalizmi ile savaşmak için meydana çıkmış sosyalist me-todlar da günümüzün şartları içinde yeterli değildir. Türkiye'de sosyalist hareketin yöneleceği hedefler Asya, Afrika ve Latin Amerikanın az gelişmiş ülkelerinde yapılmakta olan tecrübelerin ışığı altında yeniden gözden geçirilmelidir.

Mahmut Ferhad



HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ
Kurucuları: Cemâl Reşit EYUBOĞLU, Mümtaz SOYSAL, Doğan AVCIOĞLU, İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan AVCIOĞLU.
Yazı İşleri: Sümer Sokak No. 16/8 Yenisehir Ankara. Telefon: 176989
İstanbul Bürosu (Satış-İlan-Abone İşleri) - Mollafenari Sokak No. 30-32 Çarşoğlu-İstanbul. Telefon: 229570 - PK. 512 - İstanbul

ABONE dir yıllık (52 sayı) 60 TL., altı aylık (26 sayı) 30 TL., üç aylık (13 sayı) 15 TL. Yurt dışı abonelerde bu fiyatlara posta pulu bedeli kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.5 Bradır.

İLÂN : Beher sütunda santımı 25 TL.'dir. Sürekli çıkacak ilân ve reklâmlar ile yayın ilânları için özel indirimler yapılır. İlan ve reklâmların yayınlanmasından ötürü bir sorumluluk yüklenmez. Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T.A.Ş.

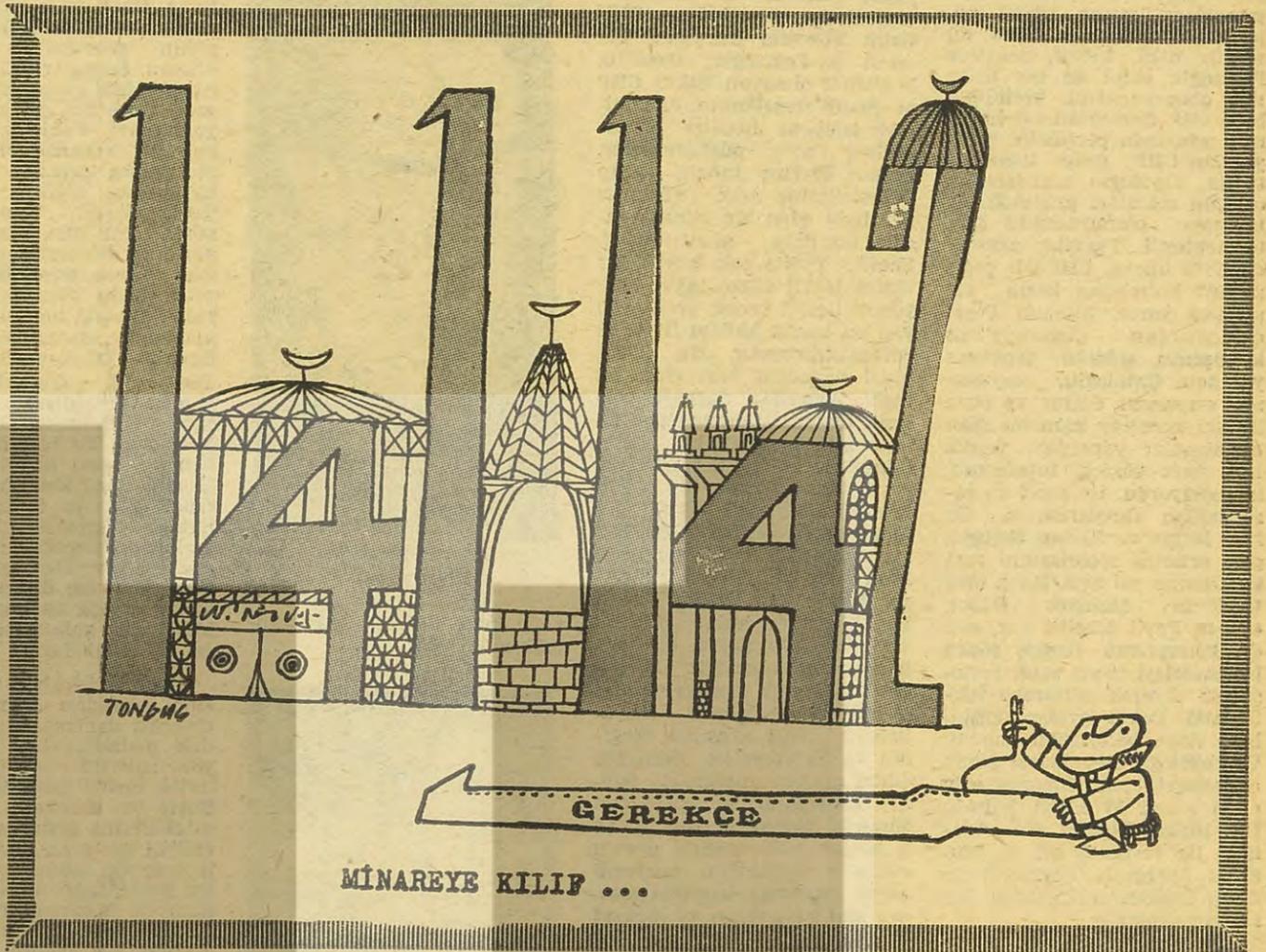
AÇIK SEÇİK

Bazıları sanıyorlar ki, sosyalizm tartışmaları, teorik planda bilgiçlik taslamak için başlatılmıştır. Hayır. YÖN, eyleme ışık tutmayan bilgiçli-ği, aydın gevezeliği saymış ve bun- dan daima kaçınmıştır. Esasen YÖN' ün gücü ve başarısı, Türkiye'nin somut dâvalarını teker teker gün ışığına çı- karılmasından ileri gelmektedir. Sos- yalizm gevezelikleri yapmaktan değil

Sosyalizm tartışmalarını da, TİP yöneticileri tehlikeli bir yola girme eğilimi gösterdikleri için başlattık. İkinci kurtuluş savaşından söz eden, emperyalizm ile işbirlikçilerine kar- şı ön safta şerefli bir mücadele ve- ren ve bütün milliyetçilerin birleşme- sini haklı olarak isteyen TİP yöneti- cileri, Parlamente'ye alıştıktan son- ra, tehlikeli tezler ileri sürmeye baş- lamışlardır. İnönü Hükümetinin anor- mal biçimde düşürülmesi üzerine, «Türkiye'nin politik ve ekonomik ba- kımından tam bağımsız bir devlet hâ- line gelmesi ve yaşaması, bugün Türk milleti için bir ölüm kalmı meselesi- dir. Tıpkı Kurtuluş Savaşı yıllarında olduğu gibi, milletimizin bütün na- musu, yürekli ve gerçekten yurtse- ver kuvvetlerinin bir milli cephe hâ- linde işbirliği etmeleri ve dayanışma- ları kutsal bir ödevdir» diye Sayın Aybar'ın imzasıyla bir «Milli Cephe Çağrısı» yayınlayan TİP yöneticile- ri, önemli bir politika değişikliği ya- parak, «Antiemperyalist mücadele, sosyalist mücadeledir. Bunu sosya- listler gerçekleştirir» demeye başla- mışlardır. Artık, sosyalist olma şartı- na bakmadan «milletimizin namus- lu, yürekli ve gerçekten yurtsever bü- tün kuvvetlerini bir milli cephe de- toplama» söz konusu değildir. Aksi- ne, Milli Cephe Çağrısında, «Geç de olsa, bağımsız ve kişiliği olan bir dış politika yürütme zorunluluğunu an- layarak ABD'yi endişelendirdi» diye övülen İnönü aleyhine «vatanı Ame- rikahlara peşkeş çekmek»ten, «bunun hesabının sorulacağından» söz açan parti dildirileri yayınlamıştır. Em- peryalizm ve işbirlikçileriyle müca- deleyi ihmal pahasına, emperyaliz- min en çok çekindiği güçlere yüklen- me politikası, parti programı ile çatış- tığı anlaşılan yeni ve çok orijinal teorilere bel bağlanmıştır. Yeni teo- rilere göre, ilk kurtuluş savaşını ya- pan ve 27 Mayıs'ı gerçekleştiren güç- ler, «Osmanlı tipi ceberrut devletin halk düşmanı temsilcileri»dir. Em- peryalizm ile işbirlikçilerinin egemen- liğini sağlayan DP ve AP hareketleri ise, «yörüngesine oturmamış halk dev- rimleri»dir. Bu mantıkla, Mustafa Ke- mal hareketinin ve 27 Mayıs'ın, fa- şist nitelikte karşı-devrim sayılması gerekmektedir!

Milliyetçi güçleri bölen ve sosyaliz- mi tehlikeli bir «halk dalkavukluğu» halinde dejenere edebilecek olan bu tehlikeli eğilimler üzerinedir ki, sos- yalist strateji tartışmalarını zorun- lu saydık. Tunçkanat'ın açıkladığı CIA Raporunda, milliyetçi güçlerin birleşmesi en büyük tehlike olarak gösteriliyor ve bunun mutlaka ön- lenmesi isteniyordu. TİP yöneticile- rinin herhalde iyi niyetli tutumu, ob- jektif olarak, CIA plânının uygulan- masını kolaylaştırıyordu. Tartışma, gerekli idi.

Tabii ki, Türkiye'de çok zaman gö- rüldüğü üzere, tartışma, yörüngesin- den kaydırılmak istenmiştir. «Tepe- den inceciklik, halk düşmanlığı, fa- şistlik, halksız sosyalizm» gibi ya- kıştırmalar, esas anlaşmazlık konusu- nu bir toz ve duman bulutu içinde unutturma çabasının sonucudur. İş- çi ve köylülerin iktidara gelmesi yo- lunda mücadele veren bütün sosya- listlerin, en geniş demokrasi tale- binden ve halkın safından ayrılamı- yacakları aşikârdır. Faşizme kesin-likle karşı ve tam demokrasiden ya-



MİNAREYE KILIP ...

na olduğumuz içindir ki, faşizm ih- racatçısı emperyalizmle ve işbirlik- çileriyle mücadeleyi, bütün demokra- tik güçlerin elbirliği ile yürütmeleri- ni baş görev saymaktayız. Bunun için- dir ki, emperyalizme ve işbirlikçile- rine karşı çıkan bütün milliyetçi de- mokratik güçlerin birleşmesini engel- leyen her türlü bölücü, ayırıcı dav- ranışı şiddetle eleştirmekteyiz ve demokratik devrimi savunmaktayız.

Üzülerek söylemeliyiz ki, ısrarlı u- yarmalara rağmen, TİP yöneticileri- nin milliyetçi demokratik güçleri bö- lücü davranışları değişmiş değildir. TİP'in görüşlerini dile getirdiği be- türtilen bir dergi, başyazısında TİP li gençliğe Kızılay ve Beyazıt mey- danlarına bağımsızlık sloganlarıyla dökülen öteki Atatürkçü gençlerden uzak durmayı önermektedir. TİP'in kontrolündeki bir öğrenci kulüpleri federasyonu, yayınladığı bültende, emperyalizme karşı cesur mücadeleye- siyle gururlandığımız Türkiye Milli Talebe Federasyonu da dahil, «mev- cut gençlik kuruluşlarının, aslında egemen güçlerin birer uydusu» ol- duklarını yazmaktadır. Hukuk Faktül- tesi Öğrenci Derneği seçimlerinde TİP'e bağlı grup, antiemperyalist «Kemalist Cephe»ye, AP'li grupla bir- likte karşı çıkmaktadır. İlerici güç- lerin bölünmesi, sosyalistliğin ve halklığın gereği sayılmaktadır. Ge- çen yıldan beri geliştirilen halkçılık teorisine göre, «halk, zinde kuvvetle- re düşmandır. Sosyalistler, zinde kuv- vetlerin paralelinde görünürlerse, halkla aralarında bir duvar çekmiş- olacaktırlar. Sosyalistler, zinde kuv- vetlerin uzağında ve hattâ karşısın- da yer almalıdırlar. Halk, Menderes'i seviyorsa, bunu anlayışla karşılamalı- dırlar». Zinde kuvvetler ile halk a- rasındaki uçurumu doldurmaya ça- lışacak yerde, zinde kuvvetleri «halk onları sevmiyor, Menderes'i seviyor» diye afaroz eden «halk dalkavuklu- ğu» teorisi, bu düşünce sahiplerini, zinde kuvvetlerin paraleline düşmek- ten kurtarmakta, ama onları emper- yalizm ile işbirlikçilerinin paraleline itmektir.

TİP yöneticileri, ilerici gençliği bö-

lücü bu tutumları ve teorileri önleye- cek yerde teşvik etmektedirler. TİP yöneticilerinin sosyalist strateji konu- sunda son zamanlarda ileri sürdükle- ri görüşler, zinde kuvvetleri halk düş- manı sayan bu bölücü tutuma gerekçe- hazırlamaktadır. Yöneticilerin görü- şü şöyle özetlenebilir: «Öncülüğünü bizim yapmadığımız antiemperyalist bir hareket ki - sosyalist hareketten ayrılamaz - dejenere olmaya, faşizme kaymaya ve tekrar emperyalizmin kucacağına düşmeye mahkûmdur.» Pek iyi, pek güzel. Sosyalizme göre aslı- da çok daha mütevazı bir hedef olan antiemperyalist mücadelede, işçi si- nifını temsil ettiğini ileri süren TİP buyursun öncülüğü ele alsın. Bu- na kimsenin itirazı yok. Ama TİP teoris- yenleri diyorlar ki «Öncülüğü milli burjuvazi kapacaktır». Çok zayıf ol- duğunu kendilerinin söyledikleri mil- li burjuvazi önderliği ele geçirebilece- ğine göre, TİP hâlen harekete ön- cülük edebilecek güçte değildir. Pek- li TİP hareketin öncülüğünü yapacak duruma gelene kadar ne eyleyeceğiz? Tarih duracak ve TİP yöneticilerinin «Hazırız» demelerini mi bekliyecek- tir?

Türkiye'de Demirel-Feyzioğlu iki- lisi ile bir «Filipin Demokrasisi» kur- ma yolunda ciddi çaba gösteren em- peryalizm, sosyalist güçlerle, tarihi görevlerini yapacakları güne kadar bir müterake mi imzalayacaktır? Hay- di tarihi de durduralım ve emperya- lizme müterake imzalatalım. Bu bek- leme döneminde TİP yöneticilerine düşen iş nedir? Emperyalizm ve işbir- likçilerini ihmal edip, enerjilerini öte- ki antiemperyalist güçleri kötüleme yolunda harcamak mı? Pasif diren- me kampanyasını, Amerikalılara ters- bakmaktan ibaret bir mizah konusu hâline getirmek mi? Kendi teşkilâtı- nın, kanun çerçevesinde, antiemper- yalist mitingler düzenleme isteğine karşı çıkmak mı? «Sonra emekçi si-

niflarla aranıza duvar çekilir» gerek- çesiyle, TİP li gençliği öteki ilerici gençlik hareketlerinden ayırmak mı? Kızılay ve Beyazıt meydanlarına dö- külen ilerici gençliği halk düşmanı ilân etmek mi?

Sayın Behice Boran, «Birinci Kur- tuluş Savaşı, milli burjuvazinin ön- derliğinde kaldığından dejenere ol- du» diyor. İkinci Kurtuluş Savaşını yapmaya çıkan Boran, ilk savaşta bu- lunsaydı, «Kurtuluş Savaşı nasıl ol- sa dejenere edilecektir, çünkü bizim liderliğimizde değildir» diye savaşı- mı bırakacaktı? Proleteriyaya «Ma- dem öncü değilsiniz, savaştan vazge- çin, öncülüğe hazırlanın» direktifi- ni mi verecekti?

TİP in son teorileri, bu ölçüde an- lamsız sonuçlara götürmektedir. Şüphesiz, parti olarak TİP, öteki ilerici siyasi teşekküllerle rekabet hâlinde- dir. Bu rekabette TİP e düşen görev CIA yı fena halde telâşlandıran ol- umlu gelişmeleri, ille de olumsuz gös- termek ve milliyetçi güçbirliğini en- gelleyci teoriler icat etmek değil, daha büyük bir güçle, emperyalizmin ve işbirlikçilerinin karşısına dikile- rek ve daha kararlı bir mücadele ör- neği vererek, taraftarlarını çoğalt- maktır.

TİP yöneticileri, AP iktidarından önce bu doğru yoldaydılar. «Tıpkı Kurtuluş Savaşı yıllarında olduğu gi- bi, milletimizin bütün namuslu, yürek- li ve gerçekten yurtsever kuvvetleri- nin bir milli cephe hâlinde işbirliği etmeleri ve dayanışmaları kutsal bir ödevdir» derken, bizim de yürekten paylaştığımız ve bugün de ısrarla savunduğumuz bir çağrıyla dile getir- mekteydiler. AP iktidara geldiğinden beri ne değişmiştir de, dün kutsal ö- dev sayılan Milli Cephe Çağrısı yırtı- lıp atılmıştır? TİP yöneticilerinden emperyalizmi ve işbirlikçilerini pek sevindiren bu önemli politikâ değişik- liğinin nedenlerini açıklamalarını is- temek hakkımızdır.

Doğan Avcioğlu

GENEL BAŞKANININ GÜVENİNİ YİTİREN TURHAN FEYZİOĞLU İSTİFA ETMELİDİR!

Bayramda evinde, kendini ziyarete gelen bir gençlik grubunun «Ne olacak?» diye sormaları üzerine İnönü gülererek «Onların defterleri dü rüldü» dedi. İnönü, gençlere Feyzioğlu ekibi ile bir uzlaş ma olamayacağını kesinlikle belli etti. Gerçekten bu hafta nun ortasında çarşamba günü yapılan CHP grup toplantısı da, Feyzioğlu sağcılar ile ortanın solcuları arasında bir uzlaşma olamayacağını göstermekteydi. Taraflar arasında 1960 öncesi CHP-DP çekiş mesini hatırlatan kesin bir ayrılma vardı. Nitekim Feyzi oğluculardan Catoğlu'nun konuşması, şiddetli tepkilere yol açtı. Catoğlu, sosyalizme veryansın ediyor ve onse kizinci kurultay kararını aşan konuşmalar yapanları verdik leri şeref sözünü tutmamak la suçluyordu. İşe şeref ve şerefsizliğin karıştırılması, Or han Birgit ve Kenan Esengin gibi ortanın solcularının sert tepkilerine yol açtı. Hava elek triklendi. Mehmet Hazer «Yarın Parti Meclisi var, ora da konuşulsun, ondan sonra bu meseleyi uzun uzun konu şuruz» diyerek mütareke tek lif etti. Fakat grubun kesinlikle ikiye bölündüğü açıktı. Ve Feyzioğlu'nun 76'ları gittik çe erimekteydi. Ortanın solu ekibi şimdi 67 kişiyi bulmuş tur. Birkaç kişinin daha iltih akı ile verilecek bir «güven sızlik önergesi» Feyzioğlunun Grup Başkanvekilliğinden dev rilmesi demektir.

Aleyhine gelişen bu duru mun ve CHP Genel Başkan ının kesin tutumuna rağmen, CHP sağının lideri Feyzioğ lu nun hâlâ direnişi yavaş ya vaş anlaşılmağa başlamıştır. Ankara Palas'taki bir resepsiyonda ABD Büyükelçisi Hart ile çok içiçe konuşmalar ya pan Feyzioğlu ve ekibine, Par ti Meclisi toplantısında İnönü, «Ecevit ekibinin başarı lı çalıştığını kabul edin, bil diriye CHP sosyalist değildir diye yazayım» teklifinde bu lunmuştur. Ama «Sosyalist de ğiliz; sosyalizm, Atatürkçü lüğe aykırıdır.» diye yaygara koparan Feyzioğlu, isteği kar şılandığı halde Ecevit ekibi ne bezay oy vermemiştir. Ca hit Zamangil kabul etmiş, Feyzioğlu ise susmuştur. Bu anlaşılmaz susuşun nedeni emperyalizmin büyük oyununa bağlanmaktadır. Bir türlü yalanlanmıyan ünlü CIA Ra porunda, CHP'nin sola açılı şı en büyük tehlike olarak gös terilmiştir. Feyzioğlu'nun bir süre yönettiği, CIA ile yakın işbirliği hâlindeki servisler Ecevit ekibinin Kurultay zafe ri üzerine tehlike çanlarını çalmışlar ve en önemli kişile ri Ecevit ekibinin yarattığı «büyük tehlike» ye karşı hare kete geçirmeye kalkışmışlar dır! İnönü'nün Sunay'a yap tığı iki ziyaret, diğer neden ler arasında, servislerin bu şartıcı ve beklenmedik dav ranışlarıyla da ilgilidir. Şimdi Feyzioğlu, yakından tanıdığı servislerin, İnönü'nün kesin tutumuyla boşa çıkan müda halesini politik plânda yü rütmektedir. Feyzioğlu'nun kısa boylu muavininin — di ğeri uzun boyludur — bir kok teyde, herkesin duyabileceği biçimde, ortanın solu ekibi ni ağır isnatlarla Amerikan Büyükelçiliği Müsteşarına gammazlaması, sağcılarını liderinin ne ölçüde zor taahhüt ler altına girdiğini hissettir mektedir. Yalnız İnönü'nün kesin tutumu karşısında, akıl ve mantığı iyice rafa kaldı farak, Feyzioğlu, CHP'deki sol ekibi ve hattâ İnönü'ye

milliyetçilerin demokratik güç birliğini isteyen YÖN'ün «sos yalist emeller» ine âlet etti ğini ileri sürmüştür! CHP Grup Yönetim Kurulları bil diresi ile Feyzioğlu, «Genellik le CHP'li olmayan, fakat CHP yi kendi emellerine âlet et mek isteyen» ihtilâlcî sosya listlere ateş püskürmüştür. Bunun üzerine İnönü, grup yöneticilerine açık güvensiz lik ifade eden bir bildiriyle ace le teşkilâta göndermiştir. Ecevit, YÖN'e çok büyük bir iltifat teşkil eden, fakat CHP yöneticilerini çocuk yerine ko yan bu komik iddiayı İzmir'de cevaplandırmıştır. «Bu iddia, parti dışındaki bazı çevreleri değil, doğrudan doğruya par tinin bugünkü idarecilerini it ham etmek anlamına gelir. Çünkü bu iddiayı ileri sürmek, parti idarecilerinin dış telkin lere göre hareket ettiklerini iddia etmek demektir. Bu iddi ayı kesinlikle reddediyorum.» Ama grup yönetim kurulları na James Bond'vari hayall i YÖN hikâyeleri anlatmakta çı kar gören Feyzioğlu, bu haf ta da sıkıştırıldığı köşede «CHP yi kendi emellerine âlet etmek isteyen çeşitli sosya listler», «bir sosyalist dergin in ve bir sosyalist derneğin etkisi altında yayılmak iste nen bazı yanlış görüşler» öne sürerek, Ecevit ekibine dolay lı yoldan yüklenmekte devam etmiştir. Feyzioğlu, «sistemli şahıs yıpratma kampanyalar ının asıl kaynakları ve maksat ları gün geçtikçe daha iyi bel li olmaktadır.» diye bu iddi asını güçlendirmeye çalışmak tadır. Yalnız, açık oturumlar da attığı sosyalistçe toplu culuk nutuklarının hatırlatıl masından fena halde bozulan CHP içindeki «Truva atı», bi raz sınımış gibidir. Artık CHP içindeki ülkücü arkadaşlarını, «insan harcama gayretleri» nden kurtulmaya çağırmakta dır. Petrol boru hattı konu sununda hükümete çatarak ia dei itibar yollarını araştırmak tadır. Ama bunlar beyhude çabalamalardır. Parti ve Grup Başkanı İnönü, yayınladığı bildiri ile, Grup Başkan Vek li Feyzioğlu'na güvensizliğini açıkça belli etmiştir. Başka nın güvenini kaybeden bir vekilin derhal istifasını verme si gereklidir. Esasen 76'ların lideri grupta da artık eski desteğe sahip değildir. Şimdi Ankara'da, gruptan sonra, YÖN baskıya girerken topla nan parti meclisinde de tar tışmalara yol açacak olan Fey



Turhan Feyzioğlu
Truva Atı

zioğlu'nun akibeti konuşul maktadır



İnönü - Ecevit
«Defterleri dü rüldü»
Çin'de neler oluyor?

Dış haberlerle hiç ilgilen meyen basınımız, son zaman lar da fantezist Çin haberleri ni mansette vermeye başla mıştır! Tokyo mahreclî, bü

yük Amerikan ajansları tara fından yayılan sistemli ha berleri olduğu gibi aktarmak tadır. Bu konuda, Çin'i iyi ta nıyan ve İngiliz İşçi Partisine yakın gazeteci K. S. Karol, «Japon, Sovyet ve Çin kaynak lı haberlere güvenilebilir mi?» sorusu üzerine şu açıklamayı yapmıştır: «Pekin'de bulunan gazeteci arkadaşlarımızın temel haber kaynağı, Kızıl Mu hafızların afişleri, yani Ta Tse-bao'lardır. Bunlar anla şılması çok güç, ekseriya elle yazılmış dokümanlardır. Ya zılar, yanlış yorumlandığı za man, bunu düzelterek ya da yalanlayacak hiç bir yetkili makama dayanmamaktadır. Eğer bir yabancı gazeteci, Ta Tse-bao'yu okurken metni yanlış anladıysa, hatasını kimse düzeltmez. Zira Paris, New York ve Londra'da ha berin tahkiki imkânı yoktur. Üstelik Kızıl Muhafızların a fışleri ekseriya fantezist niteliktedir. Gerçekleri değil, va zırlarının temennilerini yan sıtmaktadır. İlk kez haber kaynakları bu ölçüde şüpheli dir ve onlara dayanarak ciddi bir tahlile kalkışmak, ihtiyat sız bir tutumdur.»

Bununla beraber, Çin'de bir cins doğrudan doğruya de mokrasi denemesinin uygulan dığı muhakkaktır. Kütleler, yöneticilerini eleştirmekte ve hattâ onları değiştirmektedir. Böyle bir hareketin, devrimci niteliklerini zamanla yitirme eğilimi gösteren parti kademe lerinde bir takım mukavemet ler yaratacağı açıktır. Ama kudretli Mao'nun, plânlı bi çimde başlattığı kütle hare ketinin, hiç değilse Mao ha yatta iken, ciddi bir iç çatış maya yol açacağını düşünmek hatalıdır. Mao, kültür devrimi yoluyla, Sovyet modelinden gittikçe uzaklaşan Çin'e öz ğü bir komünizm kurma caba sındadır. Bu çabayı, fantezist haberler ve yorumlarla hafife almak, ciddi bir tutum de ğildir.

«Dönüşüm» nereye gidiyor?

Eğer Çetinh Altan, «Dönü şüm» de özellikle Türkiye İş çî Partisinin Türk sosyaliz minin gelişmesinde ortaya koyduğu teoriyi ve ileri sürdü ğü tezlerle bu tezlerin geli şimi göreceksiniz» diye der ğini başında bir açıklamada bulunmamış olsaydı, 1 Ocak 1967 tarihli Dönüşüm'ün baş yazısını bir gençlik coşkunlu ğu sayacak ve üzerinde durmı yacaktık. Ama başyazının, «Osmanlı tipi ceberrut devle tin halk düşmanı mirasçılığı» ve «yörüngesine oturmamış halk devrimi: D.P» tezlerinin

«gelişim» ini teşkil etmesi ihtimali, yanlış ve tehlikeli saydığımız bu fikirler üzerine eğilmeyi gerektirmektedir.

TIP in Türk sosyalizminin gelişmesinde ortaya koyduğu teori ve tezleri, gelişimi için de dile getirdiği ileri sürülen Dönüşüm, «Aydınlar ve Türk Sosyalizmi» adlı başyazısında «zinde kuvvetler» aleyhtarlığı nun teorsini yapmaya çalış maktadır. Başyazıyı şöyle ö zetleyebiliriz:

1 — Türkiye'de öğrenim ya pınlının büyük çoğunluğu üst ve orta sınıflardan gelmek tedir. Ama öğrenim, üst ve orta sınıftan gelenlerin yaşa ma şartlarında ümit edilen değişiklikleri artık sağlayama maktadır.

2 — Bu tatminsizlik dolay ısıyla, yüksek öğrenim yapan öğrenci grupları ve yüksek okulları yeni bitirmiş genç aydınlar, sosyalist harekete katılmaktadırlar. Hattâ bu yüzden, hareketin en dinamik unsurlarını teşkil etmek tedirler.

3 — İlk bakışta sosyalist hareketi güçlendirdiği izlenimi ni uyandıran bu öğrenci ve genç aydın grubunun, sosya list hareketi soysuzlaştırma ve saptırma tehlikesi vardır. Zira üst sınıfa geçme veya üst sınıftaki durumunu koru ma endişesiyle sosyalizme ge len bu grupların özünü ve önderliğini sağladığı bir sos yalist hareket, öğrenim gör müş kişinin tıkanan gelişme yollarını açmakla yetinecek ve içinde bulunulan düzene kaynakacaktır. Sosyalist hare keti doğuran sömürme sömü rülme ilişkisine dökünmeye caktır.

4 — Sayıca az, fakat etkili olan genç aydınlar, kendi grup yaralarına, sosyalizmi bayrak yapmaktadırlar. Bu dinamik grup, henüz bilinçlen meden ve örgütlenmeden u zak olan emekçi sınıflar kar şısında, antiemperyalist cep hede ağır basabilirler. Böyle ce sosyalist hareket bir «or ta sınıf oyununa» gelebilir. Uyanık olmak şarttır.

5 — Sosyalist hareketin, bu aydın grubu pek ihtiyacı yok tur. «Halkı örgütlemek ama cıyla ilk önce bir misyoner örgütü kurmak, yani aydınla rı kazanmak, sonra da hristi yan misyonerliğine yakışan bir anlayışla, halka sosyaliz mi öğretmek, sosyalistlerin de ğil idealistlerin yoludur... Sosyalist hareketi yürüten siya si örgütün yapacağı iş, emek çî halkla bir diyalog kurmak değil, egemen sınıflarla de mokratik rejim içinde bir ça tışma kurmaktır. Bu çatışma, düşünce yoluyla uydurulup yaratılmış bir çatışma olma yıp gücünü sömürme gerçe ğin den alan bir çatışmadır. Bu nun için de kalabalık bir mis yoner kurulunun gereği yok tur.

6 — Meşrutiyetlerden bu yana, «batılılaşma» yaygara rıyla Türk toplumunu kapita list-burjuva gelişimi içine sok maya zorlayan Türk aydını ile halk, kurtuluş savaşı ha riç aynı hareket içinde birleş tirilememiştir. Bu sebeple, halkın tutmadığı aydına sos yalist hareketin vereceği tâ viz yoktur. Harekete kendili ğinden katılacak ilericî aydın ve öğrenciye kapılar açıktır. Ama bilmek gerekir ki, üst ve orta sınıflardan gelen genç aydın ve öğrenci sınıf yapıla rı gereği, büyük bir ihtimale sözde devrimci orta sınıf ha reketlerini (ortanın solu kas tedilse gerek) seçecektir.

Gerçekten sosyalist gençlik «Türkiyenin kaderini Kızılay veya Bayazıt meydanların dan tâyin çabasında olan öğ

DAGLARIN SESİ

Ağrı dağı seslenir İsfendiyar dağlarına
Sarı mıyız, yas yas, al mıyız.
Bunca şehit üzre ne diye dalgalanır Amerikan bayrakları
Türkiye onların mıdır, bizim midir,
Kara toprağın bilinci miyiz, karanlık bir yel miyiz?

Erciyas dağı seslenir Toros dağlarına.
Yaralı kartal mıyız.
Bunca şehit üzre ne diye dalgalanır Amerikan bayrakları
Anayurdumuzda biz ta gök
Utançlara yol muyuz?

Allahuekber dağı seslenir Do ğukaradeniz dağlarına
Nedir, biz Türk değil miyiz?
Bunca şehit üzre ne diye dalgalanır Amerikan bayrakları
«Burası benim» diye mi,
Köle miyiz, kul muyuz?

Fazıl Hüsnü Dağlarca

Şevket Süreyya Aydemir'le bir konuşma:

Nazım Hikmet Ankara'da!

Yurdumuzun yetiştirdiği büyük bir şair olan Nazım Hikmet'in hayatı hakkında son zamanlarda çeşitli kitaplar yazılmakta, çeşitli anılar yayınlanmaktadır. Eserleri yeniden basılmaktadır. Bu arada onun hayat hikâyesinde en yakın iki arkadaşından biri olan Şevket Süreyya Aydemir'den Nazım Hikmet hakkında bir konuşma ve bazı anılarını rica ettik. Ş.S. Aydemir ile bu konuşmamızın ilk kısmını aşağıda okuyacaksınız.

D.A.

Şevket Süreyya Aydemir'e ilk sorumuz şu oldu:

— Nazım Hikmet eski bir arkadaşınız. Vâ-Nû'nun «Bu Dünyadan Nazım Geçti» adlı eserinde bu yakınlığınızın çeşitli safhalarını ilgilyle okuyoruz. Şimdi onun hakkında çok şeyler yazılıyor. Acaba siz de Nazım hakkında bazı görüşlerinizi ve anılarınızı anlatmaz mısınız?

— Yazılanları ben de izlemeye çalışıyorum. Vâ-Nû'nun bahsettiğiniz eseri, bence, bu yazılanların en muhtevalıdır. Çünkü bu kitapta yalnız onun hayatının akışı, en hareketli safhaları dile gelmemiştir; aynı zamanda sanat alanındaki ilk emeklemelerinden ve ilk adımlarından çağımızın ünlü ve büyük bir sanatçısı oluncaya kadar geçirdiği oluşlar da adım adım izlenebilmiştir. Bence, toprağımızın yetiştirdiği büyük bir insan olan ve yarı yurda ve halkımızın hayatına bağlılığı daha iyi anlaşılacak ve benimsenecek olan Nazım'ın hikâyesi bu kitapta dile gelmiştir. Bunu da ancak Vâlâ yazabilirdi. Çünkü Vâlâ onun oluşunun aynı zamanda görgü şahididir de... Eğer bir gün, bizde veya dışarda Nazımın hayatı bir filme konu olacaksa, Vâ-Nû'nun eseri, bu filmin en renkli malzemesini olduğu gibi verecektir.

— Vâ-Nû, Nazım ile sizin ilk tanışma günlerinizi de çok renkli sahnelerle canlandırıyor.

— Evet, hareketli günler, mânâlı günlerdi. Ben onunla ilk defa 1921 yazı sonlarında, galiba Eylül içinde Batum'da karşılaştım. Boludan Karsa öğretmen olarak yola çıkmışlardı. Bu tanışma ve ilk dostluk günlerimizi «Suyu Arayan Adam» isimli eserimde anlatırım. Üç ayrı tabiatlı genç, üç ayrı mizaçlık. Ben henüz 24 yaşındaydım. Nazım 19'un içindeydi. Vâlâ da öyle... Ben gerçek genç bir öğretmen, fakat 18 yaşından beri Doğu dağlarında muharebeler, sonra Asyada Turan yolunu arayan bir idealistin çetin serüvenleri, harpler, ihtilâller içinden gelen bir gençtim. Çağın büyük bir akımına karışmışım. Bu akımın bütün dünyaya, fakat bilhassa uyuyan Doğu ülkelerine, akacak kanlar pahasına da olsa, hayat ve hareket getireceğine inanıyordum. Bakü'da Sark Milletleri Kurultayına ve çeşitli toplantılara katılarak, nice sözler dinlemiş, nice insanlar tanımışım. Bir parti üyesiydim de. Batum'a da çok tehlikeli, fakat hayatımın faydalı, yetistireci saydığım bir yolculuğumu tamamlayarak döndüğüm.

İşte bu dönüste onlarla tanıştım. Ben onları ilk defa görüyordum ama, onlar benim hakkımda bir sevilir dinlemişlerdi. İşte bu dinledikleridir ki, daha ziyade, heyecanlı bir insan olan ve muhavilesi ile çalışan Nazım'la aramızda, tecrübe ve mizac farklarına rağmen, ilk yakınlık bağlarını yarattı. Vâlâ ile ise, o günden bugüne daima ve en yakın dost kaldık. Bunları size Nazım'dan bahsedebilmek için, onunla hangi şartlar içinde tanıştığımızı canlandırabilmek için naklediyorum. O tanışmadan sonradır ki, onunla Batum'daki hazırlık, Moskova'daki tahsil yıllarımızda, sonra İstanbul'daki heyecanlı çalışmalarımızda, Ankarada ve nihayet yurt dışına çıkmasından önceki günlerde, çok dâvalı ve dolayısıyla çok cepheci arkadaşlarımız sürdü gitti...

— Nazım Hikmet ile Ankarada mı buluştunuz?

— Evet. Bu, onun hayatı ve kaderi bakımından çok düşündürücü bir hikâyedir. Henüz

hiç kimseye açıklanmamış ve dolayısıyla hiç bir yerde yayınlanmamış bir hikâyedir de. Madem sordunuz, madem benden de anılar istiyorsunuz, o halde size, elimdeki ve hafızamdaki malzemeye göre bu olayı anlatayım. Sanıyorum ki artık anlatabilecek zaman gelmiştir.

— Size yalnız kendim için değil, bütün okuyucularımıza adına da teşekkür ederim. Biz ze onun hayatında bilinmeyen bir safhayı açıklayacağınız için...

— Fakat Nazım Hikmet'in bu Ankara günlerine girmeden önce, benim kendisi hakkındaki görüşlerim ve dolayısıyla onun ruhi yapısı ve hepsinden önemli olarak da onun bence hayatının en büyük dramı üstünde biraz duralım.

— Nasıl uygun görürseniz.

— Nazım hakkında yazılı olarak görüşmeleri ve eleştirmelerini ilk defa Kadro dergisinde yayınladım. Bildiğiniz gibi Kadro, bizim fikir hayatımızda önemli bir harekettir. Bu hareketin özü milli kurtuluş hareketimizin ideolojisi idi. Dergideki nesriyatımızdan başka, bu ideolojinin prensiplerini aydınlatmaya ve düzenlemeye çalışan «İnkılâp ve Kadro» isimli eserimi de bu derginin yayınları arasında çıkardım. (1) Nazım Hikmet, Kadronun tezini daha baştan yanlış değerlendiriyor du.

— Başlıca görüş farkı ne olabilirdi?

— Başlıca görüş farkı şuydu: Biz, Türk Milli Kurtuluş Hareketini, sömürgeler ve yarı sömürgeler ile Metropololler yani emperyalist büyük sanayi ülkeleri arasında, yani dünya ölçüsündeki tezaadın (çelişmenin) bir ifadesi sayıyorduk. Yani bu çelişme, özellikle Ondokuzuncu yüzyılın dünya ölçüsünde geliştirdiği çelişmelerden biriydi. Onu, gelişme ve çözümlenme şartları kendi özelliklerinden ve kanuniyetlerinden gelen, müstakil ve dünyanın kaderine etkili bir çelişme sayıyorduk. Mesela sınıf kavgaları gibi dünyayı kapsayan ayrı bir çelişmeydi. Ama sınıf kavgalarına çözüm yolu olarak çalışan Dünya İhtilâlinin ve ihtilâli yönetecek olan proleterya hareketinin peyki uydusu değildi. Ve bize göre Atatürk'ün mücadelesi, o zaman, bütün sömürge ve yarı sömürgelere örnek olacak, ilk ve önder hareketti. İşte bu hareketin fikir ve aksiyon esaslarını bir ideoloji düzeni içinde işlemeyi Kadro hareketinin esası sayıyorduk. Nazım bu fikirde değildi. Çünkü Lenin'in, Komitern'in ikinci kongresinde okunan ve kabul edilen «Milliyetler Meselesi» hakkındaki tezine göre milli kurtuluş hareketleri, Dünya İhtilâlinin, yani proleterya inkilâbının bir yardımcı, yahut peykidir (2). Nazım bu tezin elbette ki etkisi altındaydı. Fakat ben 1925'teki mahkûmiyetimden sonra ve Afyon Cezaevinde milli mücadelelerin tarihi zaruretlerini ve tarih içindeki yerini incelerken, bu hareketin orjinal unsurlarını ve müstakil niteliğini görebildiğime inanıyordum. Ondan sonraki iki eserim ve Kadro'daki nesriyatımız, bu görüşte dayandı. (3)

— Kadro, Nazım'dan veya görüşlerinden hiç bahsetti mi?

— Evet. Hem de Kadro'nun Nisan 1932 aylık nüshası olan 4. sayısında. Bu yazı «Benerci Kendini Niçin Öldürdü» başlıklı uzun bir polemik yazıdır. Bu yazıda da benim Nazım'a bütün sevgim ve hayranlığım vardır. Ama onun gelişme safhalarını da ele alarak, Nazım'ın her hadiseyi yalnız sınıf ve Dünya İhtilâli açısından alan, olayları genelleştirme eğilimini eleştiririm. Bu yazı, Nazım'ın yazdığı bir eserde, aradığını bulamayan ve Moskova'da mektep arkadaşımız olan Hintli Benerci'nin hikâyesine bağlanarak «Benerci de Nazım Hikmet, kendisini konuştu ve Benerci, Nazım'ın kendisidir» cümlesi ile biter.

— Ondan sonra Nazım'la görüştünüz mü?

— Elbette. Zekeriya Sertel'in evinde. Her zaman olduğu gibi sarıdık, öpüştük ve çekiştik. Vâ-Nû da oradaydı. Çünkü biz, birbirimizin ne «seyh» i ne de «mürid» i idik. Daima dost ve beraber kalan, ama görüşleri çatışabilen şahsiyetlerdik. Nitekim Nazım, Kadro ve Kadrocular alevhede yaman bir şiir de yazmıştı. Bu şiiri ondan, hemen her buluşmamızda isteyerek dinlemişimdir. Ne güzel okurdu. Ne rahat gülsürdü.

— «Suyu Arayan Adam» da da Nazım Hikmet'ten çok derin duygularla bahsediyorsunuz.

— Tabii. Ona ait sayfalar, daha doğrusu beraber geçen hayatımız bu kitabın en renkli sayfalarıdır. Bir yerinde ve geceleri Orman Ateşi etrafında geç saatlere kadar süren üç kişilik tartışmalarımızı anlatırken şöyle yazıyorum: «Muhakka ki, bu azılı insanın derisinde, içindeki kanı zaptedemiyen âsi damar



Nazım Hikmet ve NT (Moskova 1921)

— Bu resim, ilk defa yayınlanmaktadır —

lar atıyordu. Ve bu damarlar, kimbilir hangi yarışta çatlayacaktı?» Evet, âsi fakat âsil soy bir atın, dalma şahlanan damarları. Ama sakın Nazım Hikmet'in Ankara hikâyesini unut tum sanmayın.

— Hayır, hayır. Dilediğiniz gibi devam edin. Anılarınızı sizinle beraber yaşıyor gibiyim.

— O halde şimdi izin ver de, bir de ve bence onun hayatının en büyük dramını canlandırayım. Ondan sonra bu dramın kahramanına, istediğiniz kadar ve hep beraber ağlarız.

— Bence Nazım Hikmet'in hayatının en büyük dramı, hayatının son yıllarında yaşadığı yabancı topraklarda, onu saran Memleket Hasreti'dir. Ama öyle bir memleket hasretiki... Şu şiirini bilir misiniz?

Sen benim Hürriyetim ve Esaretimsin,
Sen,
Çıplak bir yaz güneşi altında yanan etimsin,
Sen, memleketimsin...
Elâ gözlerinde yeşil hâreler,
Büyük, mağrur ve muzaffer,
Ulaşılmadıkça ulaşılacak olan
Hasretimsin...

— Bu Nazım'ın şiiri mi?

— Evet.
— Bir insanda memleket hasretinin böylesine derin dile getirilişi.

— Ve şu da var: O bunları yazarken yaşadığı topraklarda aç, çıplak hatta yabancı değildi. Her gittiği yerde ona yollar açılıyor. kollar açılıyor. Yazlık, kışkık daireleri, otomo bili, şoförü, konforu vardı. Çünkü hele tiyat ro eserleri en çok hasılat getiren sanatkar olmuştur. Çinden Balkanlara, Parise, Kübaya kadar her istediği yere, her istediği an gidebilirdi. Kaldı ki şahsiyetli insandı. Hiç kimsenin meddahi olamazdı. Ama memleket hasreti.

— Çok düşündürücü...
— Evet şaşılacak bir ruh hikâyesi. Yarın onun derinine inebilecek ve onu yazacak olan insan, bizim memleketimizin bu büyük şairinin hayat hikâyesinden bizim memleketimizin nesillerine, bir büyük dramın bütününü sunmuş olacaktır.

— Hem memleketin neyine hasret? Beyoğluna mı, Çamlıcaşına mı, Yeşilköye, Adalara, Kadıköye Erenköye mi? Hayır!... Gene bir şiirinde özelemlerini dile getirirken hattâ Üsküdar Cezaevinin bekleme odasına bile hasret kaldığını yazar. Bütün vasiyeti de, Anadolu'nun bir Bozkır köyünde, sessiz, süssüz bir köy mezarlığına ve meselâ bir Ahmet ile bir Hâcinenin mezarları arasına nişansız işaretli gömülmeğe.

— Evet burada bu bahsi keselim. Haydi gel şimdi şu bizim Ankara Hikâyesine...

(1) Bu kitap, Ankara'da Bilgi Kitabevi tarafından yeniden yayınlanacaktır.

(2) Bu görüşlerin esasları Ş.S. Aydemir'in «İnkılâp ve Kadro» isimli eserinde işlenmiştir.

(3) Bu iki eserden biri, yani «Muassır Türkiyenin İktisadi İnkişaf İstikametleri» ismi ni taşıyan tamamlanmış, İstanbul Darülfünunu Müderrisler Heyetinece incelenmiş, sistematik yapısı belirtilmiştir. Fakat bu sistem, «Tarihi Meteryalizm» açısından ele alındığı için neşri uygun görülmemiştir. İkinci eser olan «İnkılâp ve Kadro», Kadro Dergisi neşriyatı arasında yayınlanmıştır.

GELECEK YAZI:
NÂZİM HİKMET ÇANKAYA'DA

KURTULUŞ SAVAŞIMIZDA SOL AKIMLAR

Doç. Dor. Mete Tuncay'ın geçen hafta Sosyalist Kültür Derneğinde, Türkiye'de Sol Akımlar konusunda ilgi çekici bir konferans verdiğini belirtmiş ve konferansın çok kısa bir özeti yayınlamıştık. Şimdi bu konferansta tuttuğumuz notların Kurtuluş Savaşımızla ilgili bölümünü — gerekli belgeleri bugünün diliyle sadeleştirip ekleyerek — okuyucularımıza sunuyoruz. Yazının bütün sorumluluğu YÖN'e aittir. Mete Tuncay'ın doçentlik tezi olarak hazırladığı «Türkiyede Sol Akımlar» adlı araştırmasını, kitap hâlinde yayımlandığı zaman tekrar ele alacağız.

I. MİLLÎ MÜCADELE ANADOLUSUNDA SOLCULUK

BOLŞEVİK OLMALI MI?

Anadolu, Kurtuluş Savaşımız sırasında canlı bir solculuk faaliyetine sahne olmuştur. Ama Anadolu'da solculuğun hikâyesi pek az bilinmektedir.

Anadolu'daki sol akımlar, Türk-Sovyet ilişkilerindeki gelişmelere paralel olarak, önce B.M.M. nin ilk yılı sırasında, sonra da Frunze'nin gelişmesiyle (Aralık 1921) Dumlupınar Savaşı arasında ki devrede ortaya çıkmıştır.

Kurtuluş Savaşında Sovyetlerden yardım sağlanması, Türkler için stratejik bir zorunluluk idi. Sovyetler de, millî plânda bir dış politika gereği olarak, Kemalistlere karşı olumlu davranmışlardır. Bu tutum, ayrıca emperyalizme karşı ilerici burjuva devrimlerine yardım etmenin sosyalizmin başarısını hızlandıracağı gibi bir ideolojik temele dayanmaktaydı.

Sivas Kongresinden iki gün sonra Sovyet Dışişleri Komiserliği, Türkiye İşçi ve köylülerine yönelttiği bir demeçte, İngiliz emperyalizmini ve satılmış İstanbul hükümetini yererek, Anadolu Millî Mücadelesine, İşçi ve Köylü Hükümetinin «kardeşlik eli» ni uzatmayı taahhüt etti.

Sovyetlerle dostluk, siyasi rejim bakımından da bir yakınlaşmayı gerektirecek miydi? Kurtuluş Savaşının başlangıcında bu konu uzun uzun tartışılmıştır. Mustafa Kemal, 23 Haziran 1919'da Amasya'dan Karabekir'e çektiği bir telgrafta şöyle demekteydi: «Bolşevikliğin anlayış ve görünüşü de görüşülerek, esasen Kazan, Orenburg, Kırım vesaire gibi müslüman ahâlinin bunu kabul ederek diyanet, gelenek gibi işlerle zaten ilgilenmediğinden bunun memleket için bir mahzuru olmayacağı düşünüldü.»

Aşırı muhafazakâr Kâzım Karabekir Paşa dahi, 13 Nisan 1920 tarihinde Mustafa Kemal'a yazdığı mektupta Türkiye'de bolşevikliğin uygulanması üzerinde duruyordu: «İçtimai ve idari işlemlerde de özerk olmalı ve bolşevik ilkelerinin gerektirdiği değişim ve değişiklikleri, memleketimizin aydınlarına ve halkına yavaş yavaş ve tedricen uygulamaya başlayıp millet ve İslâm milletlerinin onu hazım ve kabule alıştırmaya çalışılmalıdır.»

Görüldüğü gibi Türk Komutanları Kurtuluş Savaşının başında, bazı şartlarla bolşevikliği bile kabule hazır görürmüşlerdir. Hatta doğu cephemizin subayları, Batum'da bolşevik ihtilâli yapılmasına el altından katılmışlardır. Karabekir'in 16 Mart 1920'de Trabzonda ki Üçüncü Fırka Kumandanına verdiği emir, bunu göstermektedir. Karabekir olayın gizli tutulmasını ve «Batum olaylarının zamansız Trabzon'a ulaştırılmasından» kaçınılmasını istemektedir.

1 — BMM'nin İLK YILI: (1920-21)

A — YERLİ SOL AKIMLAR: 1920 yazında, böyle bir ortamda Ankara'da komünizmin çok iyi karşılandığı bir hava esmiştir. Anadolu'da samimi ya da maksath bir takım sol akımlar gelişmiştir:

a) YEŞİL ORDU: Yeşil Ordu, 1920 ilkbaharında Anadolu'da kurulan bir cemiyetin adıdır. Ama Yeşil Ordu'nun bir de efsane yönü vardır. Dünya Savaşında Enver Paşa, «İslâm İhtilâl Cemiyet-

leri» adlı bir teşkilât kurmuş ve Orta Asya'ya bir takım ajanlar göndermişti. 1917 ihtilâlinin sonu, Rus ordularının cephe terketmesi üzerine, Kafkasya'da yeşil bayraklı bir İslâm Ordusu Turan'a doğru fütuhata başlamıştır. Ordunun komutanı, Enver'in üvey kardeşi Nuri Paşa idi. İşte Rusyadaki iç savaş sırasında, Kızıl Ordunun yanında karşı ihtilâlciler ile dövüşmek üzere çoğunlukla müslümanlardan kurulan Yeşil Ordunun, Nuri Paşa bu görüşü Ööş—! Ordunun, Nuri Paşa birliklerinin kalın tasıyla bir ilgisi olabilir. Şevket Süreyya ise bu görüşü şüpheyle karşılamakta ve Yeşil Ordu sözünün o sıralarda Ukrayna'da faaliyet gösteren köylü-anarşist Makhno'nun çetelerine verilen ad olduğunu söylemektedir. Bununla beraber Anadolu'da dal-budak salan Yeşil Ordu efsanesinin kökleri, Enver Paşa'ya dayandırılmıştır.

Yeşil Ordu Cemiyeti, Anadolu'da itihâtların da yaydıkları bir Yeşil Ordu efsanesi ortamında 1920 Mayıs'da kurulmuştur. O sıralarda Saray, millî mücadele hareketini bolşeviklikle suçlayıp gözden düşürmeye çalışıyordu. Yeşil Ordu, Anadolu'da halk kitleleri önünde aynı silâhı kullanarak temiz çıkarak ve bolşevikliğin İslâmîyetin uygulanmasından başka bir şey olmadığını söyleyerek, Sovyetlerle yapılması zorunlu işbirliğine elverişli bir zemin hazırlama amacını gütmektedir. Cemiyetin Genel Merkez üyeleri arasında Şeyh Servet (Bursa Milletvekili), Adnan Adıvar (Sağlık Bakanı), Hakkı Behiç (Maliye Bakanı), Yunus Nadi (Muğla Milletvekili), Çerkez Reşit (Saruhan Milletvekili), Nâzım (Tokat Milletvekili) gibi kişiler vardı. Celâl Bayar'ın da bunlar arasında bulunduğu ileri sürülmektedir. Teşkilâtın Kâtibi Umumişi, marksist olduğu söylenen Hakkı Behiç'tir. 1920 Haziran ortalarında üye olabilecek kim selere gösterilmeye başlanan Yeşil Ordu Nizamnamesi cemiyetin İslâmî komünist rengini ortaya koymaktadır. Nizamnamede yer alan bazı esaslar şunlardır.

— Türkiye Yeşil Ordu Teşkilâtı, Avrupa emperyalizminin sızma ve işgal politikasını, Asyadan koğmak üzere kurulmuş bir mücadele teşkilâtıdır.

— Yeşil Ordu, arazi ve genel zenginliklerden bütün halkın, ancak kendilerinin maddî ve manevî kabiliyetleri oranında faydalanmasını sağlamaya çalışır.

— Yeşil Ordu, Kızıl İnkılap Ordularının samimi bir kardeşlikle bağışı ve müttelikidir.

— Yeşil Ordunun işareti yeşil bayraktır. İslâm kardeşliği, bu bayrak altında kurulmuştur. İnsanlar arasında, kızıl ve yeşil bayrağın birliği mutlu inkılâba ve gerçek saadete yönelen çalışmalarını tamamlayacaktır.

Yeşil Ordu Cemiyeti, hükümete resmi bir beyanname vererek kurulmuş olmasına göre, gizli bir teşkilâtı; ama Mustafa Kemal'in bilgisi dışında değildi. Zaten onun yakın çevresinden gelen kişiler tarafından kurulmuştu. Fakat Çerkez Etem'in bu teşkilâta katılması ve Yeşil Ordunun eline ciddi bir silâhlı kuvvetin geçmesi üzerine, Mustafa Kemal, cemiyetin faaliyetini durdurmak için harekete geçmiştir. 1920 yılındaki



Sovyet ve Azerbercan temsilcileri Akşehir'de Mustafa Kemal ve İsmet Paşa ile birlikte.

ilk durdurma teşebbüsü tam başarıya ulaşmamış, cemiyet ağırlık merkezi Etem'in hâkim olduğu Eskişehirde kaymıştır.

Zaman zaman çevresindekilere komünizmin tek kurtuluş yolu olduğuna söyleyen Çerkez Etem, 1920 Ağustosunun sonlarında, Eskişehirde Arif Oruç vasıtasıyla Seyyare-i Yeni Dünya adlı günlük bir «İslâm Bolşevik Gazetesi» ni kartmaya başlamıştır. Gazetenin başında «Dünyanın Fıkara-ı Kâsibesi birleşiniz—El emeği ile geçinen dünya yoksulları birleşiniz» yazmaktadır. Amerikalı G.S.Harris'in bir Sovyet yazarından aktardığına göre, gazetede çıkan yazılar, «komünizmin, ona bir müslüman ahlâkı atfeden, ilkel ve bilgisiz, fakat nisbeten dürüst» yorumlarını temsil ediyordu. Çerkez Etem'in hatıralarında da şöyle denmektedir: «Moskova yoldaşları, Türk ihtilâl ileri gelenleri arasında daha ziyade beni emîn buluyorlardı ve bu kanaatlerini açıkça ortaya koymuşlardı.»

18 Ekim 1920'de Ankara'da resmi bir Komünist Fırkası (TKF) kurulmuş ve İçişleri Bakanlığı Yeşil Ordu'nun bu fırkaya inkılâp ettiğini bildirmiştir. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa, Çerkez Etem'e bir mektup yazarak onu TKF'ye çağırması ve Yeni Dünya'nın partinin resmi organı olarak Ankara'ya taşınmasını istemiştir. Yeni Dünya, bir süre Ankara'da yayınlanmıştır. Etem kuvvetleri, muntazam ordu ile çatışmaya başladığı zaman, artık ortada bir Yeşil Ordu Cemiyeti yoktur.

b) (Resmî) TÜRKİYE KOMÜNİST FIRKASI: Partiyi Mustafa Kemal kurdurmuştur. Parti ileri gelenleri arasında Tefvik Rüştü (Aras), Mahmut Esat (Bozkurt), Yunus Nadi, Kılıç Ali, Hakkı Behiç İhsan (Bahriye Bakanı), Refik (Koralan) gibi radikal fikirli meclis üyeleri bulunmaktaydı.

TKF'nin Türk-Sovyet görüşmelerini olumlu yönde etkileyebileceği düşüncesiyle kurdurulduğu ileri sürülmektedir. Ancak TKF, «Türkiye bolşevik oluyor» intibamı vermek şöyle dursun, tam aksine, Türkiye'de bolşevik modelinin uygulanamayacağı tezini savunmuştur. Hükümetin resmi gazetesi olan Hakimiyeti Milliye'nin başyazılarında, TKF nin şu fikri işlenmektedir. «İki Komünizm» başlıklı 12 Ekim 1920 tarihli yazıda şu görüş/belirtilmektedir:

«Bir memlekette kapitalizm zulmü içten değil de dıştan gelecek olursa, o memlekette zengin ile fakirin aynı zulme karşı birleşmesi kabildir. Anadolu'da Rusya'daki tarzda haşın ve kanlı bir proleterya diktatörlüğü kurulmasına lüzum kalmaksızın komünizm gerçekleşecek ve belkide yok etmek için harcanacak kuvvetler, var etmeye ayrılmışları için, Anadolu komünizmi daha feyizli daha verimli sonuçlara doğru gidecektir.»

Demek ki iki komünizm olduğu muhakkaktır. Aynı ayrı nedenler ve tesirler altında oluşan hareketler, aynı amaç birbirine tamamen paralel giden, fakat dış görünüşü bakımından başka olan yollarla da erişilebilir, işte filozofların, bilginlerin görmemiş ve söylememiş oldukları bir mutlu özellik.»

Hakimiyeti Milliye'nin 16 Ekim 1920 tarihli «Rus Bolşevizmi-Türk Bolşevizmi» adlı yazısında da şu görüş ileri sürülmektedir: «Rusya'da bolşevizmin kullandığı devrim metodlarını burada uygulamayı istemek kadar devrimcilik habersizlik tasavvur edilemez. Bolşevizm devrimi, bütün komünizm hareketleri için bir örnek bir model değil, pek değerli, pek canlı, pek muazzam bir rehberdir. Bu rehberden faydalanmayı onun gösterdiği yollardan gitmeyi ne kadar candan arzu edersek, onun metodlarını şekil itibarıyla aynen taklit etmekten de o derece kaçınıyoruz. Her şeyde körü körüne taklitçilik fenadır; özellikle devrimcilikte...»

TKF nin yayın organı Yunus Nadi'nin Yeni Gün gazetesinde de, Türkiye'de «bolşevizmi ancak Türkler getirebilirler ve bolşevizm ancak yukarıdan gelebilir» tezi savunulmaktadır. Yeni Gün komünizmi getirmek için kanlı bir iç ihtilâlin gerekmiyeceği kanısındadır. İslâmîyeti sosyalizmin esası olarak göstermektedir. Yeni Gün'ün «Türk Karl Marks'ı» diye tanıttığı Ali İhsan Bey'e göre dünya ihtilâli meselesi, faydasız bir nazari meşgaledir, onun yerine Anadolu için bir sosyalist program düşünmek daha doğrudur: Özel sermayeye müsamaha edilmez, büyük endüstri ve sermaye birikimleri yavaş yavaş devletleştirilmelidir.

Kayda değer bir faaliyet gösteremeyen bu resmi komünist fırkasının Komintern'e üye olma talebi reddedilmiştir. Tefvik Rüştü Aras, 30 Ekim 1924 tarihli YÖN'de bu olayı şöyle anlatmaktadır: «Atatürk beni acele olarak Ankara'ya çağırta ve Moskavaya giden heyete katılmamı istedi. Şu izahatı verdi: (Bu komünist partisi kurulmasını emrettim Ben partiyeye dahil değilim. İsmet Paşa Ali Fuat ve Fevzi Paşa dahililer) Kurtuluş harbinin başlangıcında zayıftık. Halife taraftarları ile Enverciler de bize karşıydılar. Batılı devletler, bize hayat hakkı tanımıyorlardı. Atatürk şöyle diyordu: (Eski dünya bizi tanımazsa biz de komünistlerle birleşir, kurulma ta olan Yeni Dünya'da yerimizi alırız.) Bundan sonra Atatürk bana şu talimatı verdi: (Komünist Partisine istersen gir, istersen girme. Fakat git ve görüş.) Moskava yolunda Mustafa Suphi ve arkadaşlarıyla görüştim. Dedim ki (Karsta kalın dönüşümü bekleyin. Siz Ankaraya kabul etmeyecekler. Çünkü Ankara'da komünist biziz.) Moskova'da bir ay kaldım Komintern ile müzakerelerde buldum. Fakat Komintern

Şeyh Servet, Afyonkarahisar Milletvekili Mehmet Şükrü, Baytar Binbaşı Salih Hacıoğlu (Kâtip) ve Ziyetullah Nuşrevan bulunmaktadır. Parti, işçilerle yetin miyerek, harekete sınıflararası bir nitelik vermiş ve belki özellikle köylüleri sol devrimcilğe çekmek istemiştir. Taraftar kazanma ümidiyle, İslamiyetin sola yakınlığı üzerinde durmuştur. Marks-Engels-Lenin Enstitüsünün bir yayınında parti hakkında şu değerlendirmeye yer verilmiştir: «Anadoludaki milli kurtuluş hareketinin başlangıcında Komünist Partisi henüz mevcut değildi. Daha sonra kurulan ve itilâf kuvvetlerinin işgali altındaki proleterya merkezlerinde tecrübe edilmiş küçük burjuva aydınlarının bir örgütü olan (Halk İştirakiyun Fırkası) bir küçük burjuva köylü partisi karakterini almıştır.» Parti iki aylık bir faaliyetten sonra Çerkez Etem ayaklanması üzerine faaliyetini durdurmuştur.

B) DIŞARDAN GELEN SEL: Buna Mustafa Suphi hareketi diyebiliriz. İttihatçıların 1913 yılında Sinop'a sürgün ettikleri Mustafa Suphi, Çarlık Rusyasına kaçmıştır. İhtilâlden sonra, 25 Temmuz 1918 de Moskova'da Türk Sol sosyalistleri Birinci Kongresinin toplanmasına ve Moskova, Kazan ve Samara gibi merkezlerde Türk Komünist teşkilatları kurulmasına yardım etmiştir. Kasım ayında Moskova'da düzenlenen Müslüman Komünistler Birinci Kongresine gitmiş ve burada Stalin'in başında bulunduğu Milliyetler Halk Komiserliğine bağlı Doğu Halkları Merkez Bürosunun Türk Seksiyonu başkanı olmuştur. 1918 Aralık ayında Petrogratta yapılan Uluslararası Devrimciler toplantısına ve 1919 Martında Moskova'da Üçüncü Enternasyonalin ilk kongresine Türkiye delegesi olarak katılmıştır.

Suphi, İdil-Ural bölgesinde bir süre faaliyet gösterdikten sonra, 22 Ocak 1919 da Kırım'a geçmiş ve bir «Müslüman Komünistler Ülke Bürosu» açmıştır. 1917 de Moskova'da başlatığı Yeni Dünya gazetesini burada devam ettirmiştir. Kırım'dan kaçarak Türk kayıklarına ile Anadolu'ya yayınlar, propoganda emele ve asker göndermiştir. Komintern Manifestinin Türkçesi bunlar arasında. Müslüman Komünistler Merkez Heyetinden iki üye de amele ve rençber esirlerle birlikte İstanbul'a gitmiştir. Daha sonra Suphi, Moskova üzerinden Türkistana geçmiş ve «Beynelmîlî Şark Tebligat Şurası»nı kurmuştur. Taşkent'teki Komünist teşkilatını esaslı bir şekilde yeniden düzenledikten başka, Suphi burada bir Türk Kız Ordusu meydana getirmiştir. Azerbeycanda Sovyet devrimi yapılırca, Suphi, 27 Mayıs 1920 de Bakû'ya taşınmıştır.

Suphi burada, daha önce kurulan Türkiye Komünist Fırkasını lağvetmiş ve ittilahatçılardan temizliyerek yeni bir teşekkül haline getirmiştir. TKF, Bakû'dan başka İstanbul, Zonguldak, Trabzon, Rize, Nahçıvan, Kuzey Kafkasya ve Anadolu'nun Karadeniz sahillerinde şubeler açmış ve buralara partili yoldaşlar göndermiştir.

Suphi çevresi, bir kısmı hâlâ Rusya'da bulunan Birinci Dünya Savaşının Türk harp esirlerini, Bakû'daki bir Türk Kız Ordu Birliği halinde teşkilâtlandırmış ve Türkiye'ye göndermek istemiştir. Anadolu Hükümetinin önce bu askerleri kabul etmekten çekindiği anlaşılmaktadır. Suphi ve arkadaşlarının tasfiyesinden sonra, 1921 Martında bu birlik yurda getirilmiştir, fakat cepheye kullanılıp kullanılmadığı belli değildir.

Mustafa Suphi, Bakû'ya yerleştikten sonra, ilk iş olarak Ankara Hükümetiyle temas sağlamaya çalışmış ve bu amaçla, Merkezi Heyet üyelerinden, teşkilâtın siyasi ve harbi komiseri Süleyman Sami'yi Mustafa Kemal'e yazmış bir mektupla birlikte Türkiye'ye göndermiştir. Süleyman Sami, Bakû'da bulunan Türkiye İştirakiyun (Komünist) Teşkilâtının, Sovyet Hükümetinin Türkiye'ye yapacağı yardımda aracılık edeceğini, şimdiden bir miktar silâh ve cephaneye hazırladığını, ancak yol henüz açılmadığı için bunların gönderilemediğini söylemiş ve bolşeviklerle işbirliği yapmak hususunda BMM'nin görüşünü öğrenmek isteyerek, Anadoluda açık komünist teşkilâtına izin verilip verilmeyeceğini ve bolşevik programının ne gibi değişikliklerle Anadolu'da uygulanmasının düşünüldüğünü sormuştur. Teşebbüs olumlu karşılanmış olacak ki, Süleyman Sami, resmi çevrelerden başka yerli sol kuruluşlarla temasta bulunmuş ve Eskişehir'e gitmiştir.

Mustafa Suphi, Temmuz ortalarında Yusuf Ziya (Talipzade) ve eski Zor Mutasarrıfı, Merkezi Heyet üyelerinden Salih Zeki aracılığı ile Kâzım Karabekirle temas kurmuştur.

TKP, 1920 Temmuz-Ağustos tarihlerinde Komintern'in İkinci Kongresine iki delegeyle katılmıştır. 1920 Eylülünde, Bakû'da Komintern'in düzenlediği «Doğu Milletleri Kurultayı» toplanmıştır. Kurultayda BMM Hükümeti adına Dr. İbrahim Tali (Öngören) gözlemci sıfatıyla bulunmuştur. Mustafa Kemal, Kurultay çağrısının, Meclisi atlayarak, doğrudan doğruya halka başvurmamış iyi karşılanmamıştır. Ağustos ortalarında Mecliste yaptığı bir konuşmada, Mustafa Kemal halklığın bolşevik prensipleriyle çatışmadığını ve zaten Türk milliyetçiliğinin İslâmîlikle evrenselleşmiş olduğunu ve «bu noktadan bizi mistikametimizde, bolşevik istikameti»nin görülebileceğini öne sürmüş ve Bakû'ya yalnız Meclis temsilcilerinin çağırılması gerektiğini anlatmıştır. Ama Kurultaya Anadolu ve İstanbul'dan çeşitli kişiler katılmıştır. Kurultaya Enver Paşa da gelmişti. Kongrenin amacı, Doğunun sömürge yahut yarı sömürge durumundaki milletlerini, emperyalizme karşı ayaklandırmaktı. Doğu halklarına hitaben Kurultayın yayınladığı bildiri, «emperyalizme karşı cihat» lema'sını işlemekteydi.

Kurultaydan hemen sonra Bakû'da 10 Eylül 1920 günü Türkiye ve Sovyet ülkelerindeki 15 kadar teşkilâtın gelen 74 delege ile «Birinci ve Umumi Türk Komünistleri Kongresi» toplanmıştır. Kongrede Mustafa Suphi, TKP Başkanlığına seçilmiş ve faaliyet merkezinin Anadolu'ya taşınması kararlaştırılmıştır. Kongreyi, Türkiye Komünist Partisinin gerçek başlangıcı saymak yerinde olur.

MUSTAFA SUPHI VE ATATÜRK

Mustafa Suphi Türkiye'ye gelmeden önce, Mustafa Kemal Paşa ile bir süre yazışmıştır. Mustafa Kemal'in mektuplarında ileri sürdüğü görüşler şöyle özetlenebilir: 1) Türkiye, komünist olabilir, 2) Bu yöndeki çalışmalar, hükümet kanalıyla —yahut hükümetin bilgisi dahilinde— yukarıdan aşağıya yapılmalıdır, 3) Gizli teşkilât kurmak, kuvvetleri bölme için zararlıdır.

Buna karşılık, Mustafa Suphi'nin Komintern politikasına uygun tavrı şöyle olmalıdır: 1) Türkiye'nin kısa vadede komünist olmasına lüzum ve imkân yoktur, 2) Antiemperyalist milli kurtuluş hareketi TKP tarafından kesinlikle desteklenecektir, 3) Bu yönde çalışmak için, bağımsız olarak, Anadolu'da Hükümet izin verirse açık, vermezse gizli teşkilât kurulacaktır.

Mustafa Suphi, işte bu durumda Türkiye'de teşkilâtlanma meselelerini görüşmek üzere, izinli veya davetli olarak Ankara'ya gitmeye karar vermiştir. Karabekir, İstiklâl Harbimiz adlı kitabında Mustafa Suphi'nin gelişini şöyle anlatmaktadır: «Eğer komünizm kabul edilmek lazımsa, bunu ancak Millet Meclisi kabul edebilir. Bir takım talep ve ihtilâllerle olmaz. Bunu Bakû'ya da bildirdim ve başka türlü bir şey yapılmasına meydan verilmeyeceğini anlattım. Onlar kabul ve Ankara'ya adam gönderdiler. Mustafa Suphi de Ankara'ya gitmek için Millet Meclisinden müsaade istedi ve kabul olundu.»

Mustafa Suphi Anadolu'ya gelince, Karabekir'in önyak olduğu bir tertiple geri çevrilmiş ve Doğu Sürmene açıklarında arkadaşlarıyla birlikte öldürülmüştür. Mustafa Kemal'in tertipten haberdar bulunduğunu söylemek mümkün değildir.

2 — SOL AKIMLARA ARA VERİLMESİ:

1920'nin son ayında Anadolu solu, özete şu durumdaydı: Yeşil Ordu Cemiyeti kapatılmış, üyeleri başka kuru-

luşlara dağılmıştır. Bu grubun yöneticilerinden bir kısmı resmi TKF içinde çalışmaktadır. Gizli TKP (eski Yeşil Ordudan da bazı katılmaları) Türkiye Kalk İştirakiyun Fırkası adı altında açığa çıkmıştır. Mustafa Suphi Grubu, Anadolu'da teşkilât yapmak ümidiyle Karsa gelmiştir. 1921 yılının ilk ayında ise bunların hepsi sona erdirilmiştir. Solun bastırılması, Çerkez Etem ayaklanması ve Batıyla yakınlaşma ümidi uyandıran Londra Konferansının hazırlanmasıyla ilgili olsa gerektir. Mustafa Kemal bu konuda Mecliste şu konuşmayı yapmıştır: «Evvellâ bolşevikleri iğfal etmek, komünist renk ve şekil ve kisvesinde görünmek, bolşevikleri aldatmak, bolşeviklere bu memleket içinde bir fevran, derhal bir inkılâp, bir ihtilâl yapmak imkân olduğu kanaatini verdirmek istediler ve bunun için gönderdikleri memuru mahsuslarla burada bir beyanname yazdılar. Evvellâ Eskişehir'de bulunan ameleli isyan ettirmek istiyorlardı. O ameleve hitaben bir beyanname yazdılar, tab ettiler, oraya götürüp tevzi edeceklerdi. Tabii müsveddesini yazdılar ve makinada tab ettiler, ancak ondan sonrasında muvaffak olmadılar. Bunların bu hareketi evvelce bilince malûm idiye de, «fait-vak'a» halinde gösterelim dedik. Fakat diğer taraftan bolşevikler de bu adamların böyle mesleksiz ve mezhepsiz olduklarını anlamışlardır. Binaenaleyh kendilerine hiyanete daha müsait olan bir muhit, bir nokta temas aradılar Onun için Yunanlılarla dostluk taharri ettiler. Böylece, bolşeviklerle, Yunanlılarla, aynı zamanda İstanbulla ve aynı zamanda İngilizlerle böyle muhtelif kisvelere ve renklere ve zihniyetlere bürünerek, muhtelif siyasetler takip ve muhtelif siyasetler düzdüler.»

Moskova Sefiri Ali Fuat Paşa da, 1921 Haziranında Çiğir'in Ankara Hükümetinin solcuları düşman olmadığını söylemektedir: «Durmadan vahim taktik hataları işliyorlar ve şu anda Türk halkının kesinlikle istemediği zamansız bir içtimai inkılâba kalkışarak, Türk Cephesini zayıflatıyorlar ve BMM'nin kanun ve nizamlarına açıkça ve doğrudan doğruya karşı koyuyorlardı. Bu hareketler muvacehesinde, Türkiye'de bütün mesele çıkarıcılara karşı kanunu tatbik eden Türk memurlarının davranışı, nasıl yanlış yorumlanabilir, anlamıyorum.»

Solun susturulması ve cezalandırılması, Türk — Sovyet ilişkilerini gölgelemiş değildir. Aksine, 16 Mart 1921'de Moskova'da Yusuf Kemal Heyeti, bir yardım anlaşması imzalamıştır. 1922 boyunca Sovyetler Anadolu'ya geniş çapta askeri yardım yapmaya devam etmişlerdir. 1922 yılının başında Türkiye'ye gelen Büyükelçi Aralof'a da Lenin'in verdiği talimat şudur: «Tabii Mustafa Kemal Paşa sosyalist değildir, fakat öyle görünüyör ki, iyi bir teşkilâteci, kabiliyetli bir asker. Bir milli burjuva devrimi yapıyor. İleriye yönelimleri olan bir insan, akıllı bir devlet adamı. Bizim sosyalist devrimimizin anlamını kavramış, Sovyet Rusyanın lehine bir tutumu var. Saldırganlara karşı bir kurtuluş savaşı yürütüyor... Halkın ona inandığını söylüyorlar. Biz de ona, yani Türk halkına yardım etmeliyiz. Sizin işiniz bu. Türk Hükümetine ve Türk halkına saygı gösterin. Kibirli olmayın. İşlerine karışmayın... Çarlık Rusyası, Türkiye ile yüz yıllarca döğüştü; bu, tabiatıyla halkın hafızasında büyük bir iz bırakmıştır. Bilirsiniz, güvensizlik çabuk geçmez. Onun için bu sabır, dikkat, itina isteyen büyük bir iş. Eski Çarlık Rusyası ile Sovyet Rusya arasındaki farkı sözlerle değil, hareketlerle ortaya koymak, akıllıca inandırmaç gerekecek. Bu bizim işimiz ve siz sefir olarak onların işine karışmamak yolundaki Sovyet politikasını yürütmekle, halklarımız arasında gerçek dostluğun öncüsü olmakla yükümlüsünüz. Türkiye bir köylü, küçük burjuva ülkesidir. Endüstrisi azdır, olanı da Avrupa sermayedarlarının elindedir. Az işçi vardır. Bunu aklınızda tutmalısınız.»

Öte yandan sol hareketlerin susturulması, Hükümet çevrelerini solcu bir



ile...

Mustafa Suphiyi tercih etti. Orada çetin bir mücadele yaptım. Suphi Beyin grubu aleyhinde gazetelerde yazılar yazdım. Fakat bize gerçek komünist partisi olmadığımızı söylediler. Komintern'e kabul edilmedik. Bu yüzden Atatürk geri dönmemi emretti, ben de döndüm.» Resmi TKF'nin ömrü üç ay kadar sürmüş ve Çerkez Etem ayaklanması dolayısıyla girilen solu bastırma dalgası içinde bu parti de kendiliğinden eriyip gitmiştir.

c) TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ: Anadolu'da 1920 yazının başında, TKP diye anılan bir örgüt kurulmuştur. TKP de Sovyet ülkelerinden gelen solcuların etkisi görülmektedir. O kadar ki, bunun aslında, Mustafa Suphi'nin Bakû'da kurduğu TKP'nin Anadolu Şubesi (veya merkez) diye düşünülmüş olması mümkündür.

Ankara ve Eskişehirde TKP'nin kurulmasına, BMM hükümeti nezdindeki ilk resmi Sovyet temsilcisi Şerif Manatof'un önyak olduğu anlaşılmaktadır. Partinin ileri gelen üyeleri arasında Binbaşı Salih Hacıoğlu, Muallim Mustafa Nuri, Şeyh Kudettin ve Ziyetullah (Nuşrevan) gibi kişiler vardır. Ayrıca Meclisteki «Halk Zümresi» üyelerinin bir kısmı (Tokat Milletvekili Nâzım grubu) bu partiye girmişlerdir. TKP, 25 maddelik Umumi Nizamnamesinde görüşlerini açıklamıştır. Cihan inkılâbından söz eden TKP, «kapitalizm ve emperyalizmin baskısından bütün mazlum milletlerin ve sınıfların kurtuluşu için» mücadele edecektir. «Türkiye bolşevikleri, Rusya şûra teşkilâtının esaslarını» yalnız «yönetim metodu sorununun» değil, genel siyaset plânında da aynı kabul etmiştir. Madde 4 de şöyle denilmektedir: «Türkiye bolşevikleri, köy, nahiye, kaza, sancak ve merkez sularını vasıtasıyla, cemiyet hayatında gerçek bir halk cumhuriyeti hükümeti vücuduna getirecek ve sosyalizmi yerleştirinceye kadar el emeği ile geçinen yok sullardan kurulu bu şûraların diktatörlüğü esasını koyar.»

TKP'nin 1920 faaliyetleri hakkında pek az bir şey bilinmektedir. Söylen diğine göre, parti yöneticileri, Mustafa Suphi tarafından Anadolu'ya temalar için gönderilen Süleyman Sami vasıtasıyla Bakû teşkilâtından para yardımı istemişlerdir. Partinin 1—8 Eylül 1920 de Bakû'da toplanan «Doğu Halkları Kurultayı» na delege gönderdiği düşünülebilir. Bir süre sonra, gizli TKP hem meşru bir hüviyet kazanmak ve hem de faaliyet alanını genişletmek için bir takım temalar aramaya başlamıştır. Ve nihayet «Halk İştirakiyun» adıyla resmen kurulmuştur.

d) TÜRKİYE HALK İŞTİRAKİYUN FIRKASI: THİF, 7 Aralık 1920 de teşekkül etmiştir. Kurucu ve yöneticileri arasında Tokat milletvekili Nâzım (Geçici Başkan), Bursa Milletvekili



Sayın Behice Boran'ın Türkiye'de sosyalist strateji konusundaki görüşlerini Dönüşüm'de açıkladığını geçen sayımızda bildirmiştik. Prof. Sadun Aren, muhalefette anti-empyralist bir birliğe karşı olduğu intibamı vermişti. Behice Boran ise, işçi sınıfı öncülüğünde olmak şartıyla birliğe evet» demekle daha ciddi bir tezi savunmaktadır.

Boran'ın yazısının en zayıf yanı, strateji çizerken «Kendi gücüm ne, hasmın gücü ne?» tarzındaki temel soruya hiç yer vermemişidir. Bu sebeple, bir harp sanatı olan strateji boşlukta çizilmektedir! Halbuki Behice Boran, çok haklı olarak şunu söylemektedir: «Hangi sınıfın öncülük edeceği, hangi sınıfın ideolojisine göre hareketin yürütüleceği meselesi, önceden teorik olarak çözümlenecek bir mesele değildir, her az gelişmiş toplumun içinde bulunduğu tarihsel gelişme şartlarına, sınıf ilişkisi ve kuvvetlerine ve sosyalist hareketin etkinliğine bağlıdır». O halde, Behice Boran'ın «Öncü biziz, öncü bizden başkası olursa, hareket dejenere edilir» demeden önce, isabetle belirttiği tahlili yapması gerekirdi. Ancak bu takdirde, tartışma, Türkiye'nin somut gerçeğine oturacak ve bir anlam kazanacaktır.

Sosyalist hareketin, milli kurtuluş mücadelesinin öncülüğünü almaya çalışması elbette görevidir. Fakat o güçte değilse, ne yapacaktır? Sayın Behice Boran, bunu da çok güzel cevaplandırmaktadır «Objektif şartların müsaa-desi nisbetinde her memleketin sosyalist partisi, milli kurtuluş hareketinin öncülüğünü burjuvaziden (milli burjuvazi, ara sınıflar her ne ise ondan) almak, bu objektif olarak mümkün değilse, milli burjuvazinin bu kaypak, iki yönlü, uzlaşmacı niteliğini etkisiz hale getirmek zorundadır». Çok doğru. Peki bu konuda Behice Boran ne yap-

maktadır? Ara tabakaların uzlaşmacı niteliği, «Bunlardan hayır gelmez» diyerek mi etkisiz hale getirilmektedir? Behice Boran, bu çok önemli noktayı da cevapsız bırakmaktadır.

Sayın Boran, «Türkiye'nin özelliği var, öteki az gelişmiş ülkelere benzemez. Güney Amerikanın durumu ayrıdır» demektedir. Ama bu özellik nedir, bir türlü anlaşılmamaktadır. Boran'a göre, özellik, milli burjuva öncülüğünde 50 yıl önce kurtuluş savaşı yapmamız, fakat ekonomik bağımsızlığı sağlayamayışımız ve politik bağımsızlığımızdan tavizler verişimizdir. Bu, Türkiye'nin bir özelliği değil, siyasi bağımsızlığına kavuşmuş az gelişmiş ülkelerin çoğunun ortak kaderidir. Meksika 60 yıl önce «en âlâsından» devrim yapmış, ama şimdi Türkiye'ye benzer durumdadır. Brezilya, Arjantin ve daha birçok ülke aynı yoldan geçmiştir. Türkiye'nin özelliği bu değildir. Türkiye'nin bir özelliği varsa, hâkim sınıflardan hayli bağımsız ve güçlü ara tabakaların varlığıdır. Boran, bu gerçeği stratejisine dahil ettiği zamandır ki, Türkiye'nin özelliklerine yaklaşmış olacaktır. Öteki birçok az gelişmiş ülkede ise, ara tabakalar, hâkim sınıfların âleti durumundadır. Bunun için dir ki, marksist teorisyenler, bazı ülkelerde «proleterya-milli burjuvazi - komprador burjuvazi - toprak ağaları» biçimindeki geleneksel tahlil çerçevesinin uygun düşmediğini ileri sürmeye başlamışlardır. Halbuki Boran, kurtuluş savaşımızı yapan milli devrimcilerle, komprador nitelikte olduğunu söylediği milli burjuvaziyi aynı sepete koymaktadır. Bu sebeple, tahlilleri yanıltıcı olmaktadır.

Bütün bu konulara, Arslan Başer Kafaoglu'nun yazısından sonra, gelecek sayıdan itibaren yayınlamaya başlayacağımız Erdoğan Basar'ın etraflı incelemesinin gerekli aydınlığı getireceği ümidindeyiz.

TİP PROGRAMI RAFA KALDIRILDI!

Sayın Behice Boran, uzun zaman temel konularda yazı yazmaktan kaçınma alışkanlığını, Dönüşüm'ün 1 Ocak 1967 tarihli sayısındaki uzun tartışma yazısıyla terk etmiştir. Bu yazıda Boran, antiempyralist mücadele ile ilgili kendi özel görüşlerini TIP'e mal etme ustalığını göstermiştir. Oysa biz, Behice Boran'ın görüşlerinin TIP'in görüşleri olduğu kanısındayız.

Şunun için değiliz: Bir partinin görüşü, programı ve tüzüğüne belirir. TIP programı

BEHİCE BORAN'IN YAZISI ÜZERİNE

Arslan Başer Kafaoglu

iki aşamalı bir sosyalist mücadele modeline daha uygundur. Programın giriş kısmında, «Türkiye İşçi Partisi, Türk işçi sınıfının ve onun

tarihi, bilime dayanan, demokratik öncülüğü etrafında toplanmış, onunla kader birliğinin bilinç ve mutluluğuna varmış toplumcu aydın-

larla irtibatın, topraksız ve az topraklı köylülerin, zanaatkarların, küçük esnafın, aylıklı ve ücretlilerin, dar gelirli serbest meslek sahiplerinin, kısacası emeğiyle yaşayan bütün yurttaşların kanun yolumdan iktidara yürüten siyasi teşkilatıdır» ana paragrafını şu cümlelerle tamamlarsak, TIP'in nasıl bir antiempyralist mücadele yöntemi içinde olduğu ve olması gerektiği anlaşılır... «Yani Türk ulusunun bütünün hakları, hürriyetleri ve yüksek menfaatleri için mücadele eder.» Sosyalist yazılara göz alışkanlığı, zihin

genel politika görüşü aramaktan vazgeçmiş değildir. İktisat Bakanı Celâl (Bayar), «devlet sosyalizmi»nden söz etmektedir. Hâkimiyeti Milliye, Mart 1921'de üç gün süren «Sağdan Sola Doğru» adlı bir başyazı serisi yayınlamıştır. İlk yazıda «sağa mı, sola mı, nereye gideceğiz» sorusu ortaya atılmakta, «her halde sağa değil» cevabı verilmektedir. İkinci yazıda, «infiratten iştirake», «münferitten müşterake geçiş» teması işlenmektedir: «... üretim müesseselerinin kişiler elinde kalması, makineler sayesinde çoğalmasından gereken refahı engelliyor. Fabrikatörler, çoğunlukla insanlığa yararlı şeyleri değil çok para eden maddeleri üretmeye çalışıyorlar. Tüccarlar stoklarını, ülkenin muhtaç bölgelerine değil, çok para eden yerlerine taşıyorlar. Bankaların sermayeleri, insanların sefaletten kurtaracak alanlarda, insanlığın iyiliği için değil, ihtikârın çok olduğu yerlerde, sarrafların çıkarı için işletiliyor. Türkiye'de halkın çıkarlarından çok, hissedarlarının kârını düşünen şirketlerden canı yanan Türkler, bunu pek iyi takdir ederler.

Bu sebeple, üretim ve üretim araçlarındaki bu gayritabiliteyi kaldırmak, üretim ve üretim araçları gibi (çıkartı) da müşterek bir hale getirmek, yani iktisadi müesseseleri, milletin hesabına devlet idaresine geçirmek gerekir.

Üçüncü yazıda da, bizim komünist olamayışımızın dinî, millî, askerî, siyasi ve bünyevî sebepleri açıklanmaktadır. Bu gerçekler karşısında Lenin ve Zinoviy de —komünist olmamızı beklemeksizin— millî kurtuluş hareketimizi tutmaktadırlar. Sonuç olarak, milliyetperver Ankara Hükümeti, şimdilik millileştirme ve devlet tekellerini genişletme yoluyla, sola doğru açılmaya başlamıştır.

3 — SAVAŞIN SON YILI (1921-1922) Türk Sovyet ilişkilerinin en iyi olduğu, Sakarya ile Dumlupınar savaşları arasındaki dönemde solculuk yeniden ortaya çıkmıştır. Sakarya savaşının hemen ertesinde, BMM'nin çıkardığı bir kanunla «taklîbi hükümet maddesinden dolayı» Ankara İstiklâl Mahkeme-

since mahkûm edilen solcular serbest bırakılmışlardır. Bu gevre altı ay kadar sonra Yeni Hayat dergisini çıkarmış ve THİF'ni canlandırmıştır. Eski Tokat Milletvekili Nâzım Beyin yönettiği Yeni Hayat'ta yayımlanan bildiriye göre, «Marksizm plâformunda bulunan» THİF'nin Türkiye meseleleri hakkındaki görüşü, «bütün dünya komünist fırkalarının ve onları kendi etrafında toplayan mensup olduğumuz Üçüncü Komünist Enternasyonalin de noktaî nazardır».

«Türkiye'nin küçük mülkiyet ve üretici köylülerin çoğunluğu esasına dayanan ekonomik hayatının bugünkü durumuna» karşısında seçilecek yol, «memleket içinde burjuva demokrasisi usulü ile reform yapmak ve emperyalizme karşı ileride mukavemet edebilmek ve başlanmış olan millî devrime çoğunlukta olan köylülerin katılımını sağlamak ve sürdürmek için zorunlu olan ekonomik yenilikleri ve örgütleri meydana getirmektir».

THİF'nin 1922 yılında yaptığı çalışmalar hakkında pek az bilgi bulunabilmektedir. Sovyet Sefiri Aralof'un anılarından aktarıldığına göre, Sovyet Elçisi ile sıkı temas halinde olan eski Tokat Milletvekili Nâzım, 1922 Temmuz ayında yapılan hükümet seçimlerinde Rus taraftarı bir kabine kurulması için onun yardımı istemiş ve kendi grubunun Mecliste 120 oy toplayabileceğini iddia etmiştir. Teklifli şüphe ile karşılaman Aralof, durumu Ankara Hükümetine bildirmiştir. Yeni Hayat, Başbakan Rauf Beyi (Orbay) eleştiren «Başvekilin Ensesine Bir Tokat» başlıklı sert yazısı yüzünden kapatılmıştır.

THİF, ilk kongresini 15 Ağustos 1922'de toplamayı kararlaştırmış, Kongre, hükümetin izin vermeyişi üzerine gizli yapılmıştır. Kongreye yabancı delegeler ve bu arada Karl Marks'ın torununun karısı Madlen Marks katılmıştır. Rauf Bey, çok geçmeden THİF'ni kapatmış ve bazı üyeleri hakkında casusluk suçlamasıyla takibat yaptırmıştır. Fakat parti kongresinin daha önce delege seçtiği Salih Hacıoğlu, Nizamettin Nazif (Tepedelenlioğlu), Ziyetullah

Nuşirevan ve daha üç kişi Dördüncü Komintern toplantısına katılmak üzere Moskova'ya gitmişlerdir. Kongrede, Türk delegelerin ısrarı üzerine, sola karşı girişilen hareket hakkında, «Türkiye'nin komünistlerine ve çalışan halkına» hitaben, milliyetçi burjuva hükümetini kınayan bir «açık mektup» yazılması kararlaştırılmıştır: «Türk yoldaşlar! Bütün esir Doğu'ya ve bütün sömürgele re devrimci bir bağımsızlık hareketinin canlı örneğini veren sizsiniz.

Fakat en son olaylar, milliyetçi burjuva hükümetinin, sizin sonsuz fedakârlıklarınız pahasına kazanılan bu zafere meyvalarını kendisine ayırmak istediğini göstermiştir. Ankaradaki milliyetçi hükümet, büyük Türk burjuvazisi lehine verilecek belli tavizlere karşılık, emperyalistlerle anlaşmaya hazırdır». Ancak Türk delegeleri, Komintern'in aslında, İkinci Kongreden çizdiği yoldan ayrılmadığını görmüşlerdir. Komintern'e göre, THİF'na düşen ödev, millî kurtuluş hareketini desteklemek, yani burjuva devrimine yardımcı olmaktır. Kongrede Radek, İkinci Kongrede kabul edilen tezlerin, Doğudaki hareketler için sınıf mücadelesinden söz etmediğini hatırlatmış. Marks'ın da —devrimci olduğu süre— burjuvaziyi desteklemeyi savunduğunu söylemiştir. Türk delegasyonunun başkanı, Ankara Hükümetinin Anadolu komünistlerini yok edişini büyük bir kızgınlıkla protesto edersün, Radek, Kongrede şöyle konuşmuştur: «Türk komünistlerine partiyi kurduktan sonra ilk hedeflerinin millî kurtuluş hareketini desteklemek olduğunu söyledikimizden ötürü bir an pişman olmadık. Şimdi bile, baskılara rağmen, Türk yoldaşlarımıza diyoruz ki, içinde bulunduğunuz zaman, sizi yakın geleceğe karşı kör etmesin. Kendinizi, size baskı yapanlara karşı koruyun... Fakat unutmayın ki, kesir savaşa başlayacağımız tarihi an gelmiştir, daha çok yolunuz var».

Gelecek Yazı:

İSTANBULDA SOLCULAR Aydınlık ve Şefik Hüsnü, Marksist açıdan Kurtuluş Savaşımızın değerlendirilmesi

yatıklığı olanlar, bu ifadelerle nasıl bir mücadele yönteminin uygulanacağını anlamakta güçlük çekmez.

Program Türkiye'nin politik yapısı konusunda da ilk mücadele hedeflerini şöyle gösteriyor: «... Nitekim toplumumuzun derebeylik kalıntısı bir temel üzerine aşılan gelişmemiş bir kapitalizm biçimindeki ekonomik ve sosyal yapısının, politik yapı üzerindeki tutucu ağırlığı, demokratik anayasamızla tatbikat arasındaki çelişmelerle açık olarak görülmektedir. ...Oysa toprak ağalığı ve aracı ticaret sistemi bugünkü haliyle, devam ettikçe, Türkiye'nin politik ve ekonomik bakımdan bağımlı bir ülke halinde kalması mukadderdir. 1946'dan bu yana uygulanan çok partili demokrasî rejimi, aslında, halkın bağımsız bir siyasi kuvvet durumuna gelmelerini çeşitli yollardan önleyen ve toprak ağaları ile şehirli büyük sermayecilerin hâkimiyetlerini sürdürmeye çalışan bir siyasi düzenidir. Böyle bir düzene karşı izlenecek bir mücadele sosyalist bir mücadele mi olabilir? Millî demokratik devrim mücadelesi mi olabilir? Kalkınma yolunu «kapitalist olmayan yol» şeklinde tanımlayan program, eğer tek aşamalı sosyalist bir devrim kabul etmiş olsaydı şu satırları nasıl yorumlayabilirdik:

«Özel sektörü ulusal ekonominin genel plâna bağlı yararlı bir kesimi haline getirmek; ve böylece politik demokrasiye ekonomik ve sosyal bir öz kazandırmak, daha ileri bir toplum düzenine demokratik yoldan geçiş şartlarını hazırlamak» Yukarıdaki kalkınma yolu tanımını Millî Demokratik Devrimini, «en güzel tanımla ortaya koyup TIP'in iki aşamalı yönemini ortaya çıkarıyor mu?» (Program, S. 64).

Programda temel ilkeler adlı Üçüncü Bölümde, 11 numaralı başlık altında: «Türkiye'de bu nitelik, derebeylik kalıntısı bir tarım temeli üzerine asılanmış, gelişmemiş bir kapitalizm (özellikle ticaret kapitalizmi) biçimini almıştır» denerek, sanayi kapitalizminin ülkemizde hesaba katılması zorunlu bir ağırlık kazanmadığını kabul etmiştir. (Sayın Aren de Siyasal Bilgiler Fakültesindeki açık oturumda ve Dönüşüm'ün 9 uncu sayısında aksi fikri savunmuştur). Aynen şu satırlar da programda yer almıştır: «Bu gerçeklerden hareket eden Türkiye İşçi Partisi, derebeylik kalıntısı toprak ağalığının ve yabancılaşma aracılık eden şehirli büyük sermayecilerin ekonomik kalkınmayı, sosyal ve kültürel gelişmeyi frenleyen sosyal adalet ve güvenliğe karşı koyan ve böylece demokratik rejimin tam gerçekleşip işleyebilmesini köstekleyen zararlı nüfuz ve hâkimiyetlerini temel insan haklarına saygılı olarak önlemek, diğer yandan özel sektörü ulusal ekonominin genel plâna bağlı yararlı bir kesimi haline getirmek amacını güder».

Görülüyor ki iki aşamalı devrim kuramı ilk kez, Türkiye İşçi Partisi programında ileri sürülmüştür. Hatta diyebiliriz ki, iki aşamalı devrim kavramı ilk kez programdaki kadar açık olmamakla beraber TIP tüzüğünde ortaya konmuştur. Çünkü, TIP tüzüğünde ele alınan belli başlı ekonomik konular:

- 1 — Toprak reformu,
- 2 — Banka ve sigorta kesiminin devletleştirilmesi,
- 3 — Dış ticaretin devletleştirilmesi,
- 4 — Petrol ve madenlerin devletleştirilmesi,
- 5 — Kilit endüstrinin devletleştirilmesi'dir.

MOSKOVA'NIN GÖZÜYLE TÜRKİYE'DE BUGÜNKÜ SOSYALİZM HAREKETİ

III — TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ

27 Mayıs Devriminden sonra kurulan siyasi teşkilatlar arasında, ilk defa sosyalizmden bahseden parti, Türkiye İşçi Partisidir.

Bu parti, Şubat 1961'de, İstanbul'da, işçi sendikaları faaliyetçileri tarafından kuruldu. Geniş işçi çevreleri, artık kendi siyasi teşkilatlarının meydana getirilmesini istiyorlardı. Türkiye İşçi Partisi, bu isteğe bir cevap olarak meydana getirildi. Fakat kurucuları (1). İşçilerin bazı dileklerini program almakla beraber, gerçek bir işçi programıyla ortaya çıkmadılar. Bu program, Batıdaki bazı treyduyon partilerinin programları esas tutularak hazırlanmıştı. Çünkü kurucular, Türkiye işçi sınıfının kuvvetine güvenmiyorlardı. Bundan dolayı da partiyi seçimlere hazırlamadılar. Hatta Türkiye İşçi Partisi yöneticilerinden bazıları burjuva partilerinin listelerinde milletvekilliği seçimine katıldılar. Bu gibi haller, işçilerle ilericiler aydınları bir hayli üzdü. Türkiye işçilerinin ibilincil çevreleri, tanımış ilericiler aydınları ve birçok halk aydını, partinin yönetim işlerine yardıma koştular. Şubat 1962'de parti yöneticilerinden bir kısmı değiştirildi. İstanbul Üniversitesi eski doçentlerinden Mehmet Ali Aybar, parti başkanlığına seçildi. Ve böylece Türkiye İşçi Partisinin gelişmesinde ikinci devre başladı. Aybar, gerek toplantılarda söylediği nutuklarda, gerekse basında çıkan demec ve yazılarında, Türkiye İşçi Partisinin siyasi ve iktisadi programının esaslarını belirtmiştir. Şöyle özetleyebiliriz:

İç politikada: Bugün memlekette varolan demokratik formel bir demokrasidir. Yalnız hakim sömürücü sınıfa hürriyetler sağlıyor. Türkiye İşçi Partisi bütün halk için gerçek demokrasi istiyor. Ve bu uğurda mücadele ediyor.

Anayasaya aykırı, antidemokratik kanunlar yürürlükten kaldırılmalı, vatandaşlara, Anayasanın garantisinde hak ve hürriyetler verilmelidir.

Toprak reformu ve emekçilerin yararına uygun diğer iktisadi ve sosyal reformlar yapılmalıdır. Yaratıcı emek toplumun biricik ve temel değeri olarak tanınmalı, emekçi halk yığınları, bu toplumda 1 numaralı vatandaşlar durumuna yükseltilmelidir. Vatandaşlar millî gelirden, emekçileri oranında pay almalıdır. Memleketimizin kurtuluşu da emekçi yığınlarının kurtuluşu da sömürge sisteminin yok edilmesine bağlıdır. İnsan, insanın sırtından geçtikçe ve bunu kolaylaştıran mekanizma isledikçe emekçi halk yığınlarının kurtuluşu mümkün değildir. Bunun için, Türkiye İşçi Partisi der ki, insanın insanı sömürmesine aralık eden fabrikalar, madenler, bankalar ticaret kurumları ve büyük taşıt araçları mutlaka devletleştirilmelidir (2)

Dış politikada: Türkiye, Atatürk'ün antiemperyalist dış politikasına dönmeli, barışçı bir dış politika gütmeli, halkların emperyalizme ve sömürgeciğe karşı yürüttüğü savaşı desteklemelidir. Türkiye İşçi Partisine göre, dünya barışı ancak toptan ve kontrollü bir silâhsızlanmaya gidilmediği zaman korunup kuvvetlenebilir.

Türkiye İşçi Partisi şuna inanır ki, ulusal gelirimizin önemli bir kısmı semereli olmayan savunma masraflarına ayrıldığı ve yeryüzünde harp insanlığı bu sefer toptan yok edebilecek, hayalimizze bile sığmayan o korkunç harp yok edilmedikçe bu amaçlarımız asla gerçekleşemez. Türkiye çağdaş uygarının yaşama şartları düzelmez. Türkiye çağdaş uygarlık yoluna sokulamaz. Bunun için, Türkiye İşçi Partisi, dış politika olarak kurtuluş savaşları Türkiyesine yarar, istiklâlciler fakat aynı zamanda barışçı bir dış politikanın savunulmasını ister.

Türkiye İşçi Partisi şuna inanır ki, memleketimizi tek çıkar yola Türkiye işçi sınıfı ve onun etrafında toplanmış olan emekçi halk yığınları ulaştırabilir. Bunun için, işçiler, irgatlar, aydınlar safımıza katılınız! Birleşiniz ve safımıza katılınız ki, insanın insan tarafından sömürülmesi ortadan kalksın. (3)

Türkiye İşçi Partisi, Aralık 1963'te yapılan Belediye seçimlerine katıldı. Fakat, henüz gelişme yolunun başlangıcında olduğu ve bütün memlekette teşkilatını kuramadığı için kendi listesiyle yalnız 9 seçim bölgesinde seçimlere iştirak edebildi. Burjuva partileri ona karşı şiddetli bir iftira kampanyası açtılar. İlgili idare makamları, partinin seçim öni propogandasına engel olmak için her çareye başvurdu. Bütün bunlara rağmen Türkiye İşçi Partisi, kendi çapında büyük başarılar elde etti. Bazı seçim bölgelerinde, en büyük iktisadi burjuva partisininden -CHP ve AP- sonra üçüncülüğü kazandı. Ve Türkiye tarihinde ilk defa olarak İşçi Partisi mensubu vatandaşlar belediye azalıklarına seçildiler.

Belediye seçimlerinden sonra, Türkiye İşçi Partisi, Türkiye'nin 16 vilayetinde ve bu vilayetlerin hemen hemen bütün kazalarında kısa zaman da teşkilatını kurdu. Nisan 1964'te ise, Türkiye'nin 67 vilayetinden 23'ünde ve bu vilayetlerin kazalarında, artık kendi teşkilatları kurulmuş bulunuyordu. Sonraki aylarda ve 1965 yılında da bazı vilayet ve kazalarda da teşkilatlanma işleri devam etti. Bu suretle parti, senatörlerin üçte birinin yenileştirilmesi için yapılacak kısmi seçimlere hazırlanmaya başladı. Lâkin hükümet, Türkiye İşçi Partisinin bu seçimlere katılmasına çeşitli bahanelerle engel oldu.

Türkiye İşçi Partisinin ilk millî kongresi 9-10 Şubat 1964'te İzmirde yapıldı. Delegeler

partinin ilk programının, a-lelacele hazırlanmış, yarım noksan bir program olduğu sonucuna vardılar ve yeni bir program kabul ettiler.

Başkan Mehmet Ali Aybar yeni programda belirtilen gayeleri şöyle ifade etti:

«— Günümüzün başlıca sorunu (problemi) şu Türkiye'yi mümkün olan en büyük hızla ileri, tam gelişmiş bir toplum haline getirmek, halkımızı uygarlığın bütün nimetlerinden yararlanmasını, insanca yaşamasını sağlamak.»

Türkiyenin sosyal yapısı, kalkınmayı ilerlemeyi engellemektedir. Hâkim durumda olan toprak ağaları ile ya bancılara aracılığı eden büyük sermaye sahiplerinin çıkarları, köklü dönüşümler (reformlar) yapılmasına karşıdır. Türkiye kapitalist yoldan özel sektör eliyle de kalkınıp ilerleyemez.

Türkiye, gittikçe ağırlaşan bir buhran içindedir. İleri memleketlerle aramızdaki mesafe boyuna açılmaktadır. Buhranın nedenleri, sosyal ilişkilerin üretici kuvvetleri geliştirecek bir nitelikte bulunmamasında gizlidir. Fakat toplumun yaratıcı kuvvetleri ile sosyal yapı arasındaki bu gelişki, yaratıcı kuvvetlerin, yani başta işçi sınıfı olmak



üzere emekçi halkımızın uygulanmasına, kendi varlığının bilincine ulaşmasına yol açmaktadır.

Bu gerçekler karşısında Türkiye İşçi Partisi:

1 — Kalkınma ve ilerlemenin, ancak «kapitalist olmayan yoldan» gerçekleştirilebileceği,

2 — Bu yola girilebilmesi için de, önce iktidarın el ve öz değiştirmesi sonucuna varılmıştır.

«Kapitalist olmayan kalkınma ve ilerleme yolu», halkın, yürütümüne (idaresine) katılıp denetlediği (kontrol ettiği) haktan yana bir devletçilik sistemidir. Bu devletçilik sisteminin ekonomisi, plânlı bir karma ekonomidir. Fakat halktan yana olan kamu sektörü (devlet sektörü) yönetici ve düzenleyici durumdadır. Ulusal ekonomide ağır basan odur. Ve halktan yana emredici plân, özel sektör içinde mecburidir.

Ancak, Türkiyenin bu gerçek kalkınma ve ilerleme yolu na girebilmesi için, halkın kendisinin iktidara gelmesi şarttır. Bundan dolayı Türkiye İşçi Partisi (çözümün, önce politik olduğu inancındadır.

Türkiye İşçi Partisi, Türkiyenin ilerleme ve kalkınma davasını halktan ayrı görmüyor. Kalkınma davamızın, ancak halkın bu davaya aktif bir varlık olarak katılmasıyla ulaşacağına inanıyor. Gerçekten de, halkın inancını ve şevkli çabalarını sağlamadıkça Türkiye'yi ileri bir toplum haline getirmek için gerekli olan köklü dönüşümlerden hiç biri başarılamaz.

Toprak reformunun, tarım reformunun zorunluluğu, sağ duyu (aklı selim) sahibi her kesce kabul ediliyor. Yani bir yük toprak sahiplerinin ellerindeki topraklar, ailelerinin geçimine yetecek kadarı kendilerine bırakılarak, Anayasa gereğince kamulaştırılacak ve toprağı olmayan ya da yetmeyen köylü ailelerine parasız dağıtılacaktır. Ve verimli çalışabilmeleri için de bunlara, gerekli ve mümkün olan

bütün yardımlar devlet eliyle yapılacaktır.

Fakat toprak reformunun yapılabilmesi için, toprak reformundan faydalanacak olanların, yani yoksul köylü zün, emekçi halkımızın, onların kendi kendisine, yani kendi öz partisi olan Türkiye İşçi Partisine vererek, Büyük Millet Meclisine kendisinin girmesinden başka çare yoktur.

Öteki reformların gerçekleşmesi de buna bağlıdır. Emekçi halkımız Mecliste çoğunlukla temsil edilmektedir. Çe, ne devlet eliyle hızla sanayileşmek, ne dış ticareti, bankacılığı ve sigortacılığı devletleştirmek, ne de ulusal geliri, emeğe göre dağıtmak mümkün değildir.

Türkiye İşçi Partisi iktidarı halkı, toplum hayatının bütün alanlarında aktif bir varlık haline getirecek kamu işlerinin yürütülmesine halkın doğrudan doğruya katılımını ve işleri denetlemesini sağlayacaktır. Böylece demokrasi, halkın bugünkü hayatında derece derece gerçekleşen ve uygulanan bir rejim haline gelecektir. Ve nasıl halkın kendi çıkarlarına hizmet eden reformlara karşı olması düşünülemezse, hürriyetlere karşı olması da düşünülemez. Çünkü hürriyetler halkın çıkarlarıyla asla gelişmez — bugün Anayasa sayfalarında kalmaya mahkûm temel hak ve hürriyetlerimiz, ancak Türkiye İşçi Partisi iktidara geldiği gün eksiksiz, tastamam uygulanacaktır.

Dünya görüşü, insanı ve emeği, toplumun en yüce değeri sayar, halkı yaratıcı ve itici biricik güç olarak kabul ediyorsa Türkiye İşçi Partisi yepyeni bir ufuk açıyor. Kardeşçe dayanışarak, inanlı ve şevkli çabamızla yarının mutlu Türkiyesini biz kuracağız.

(4)

Aybar'dan başka, Ankara Üniversitesi eski doçentlerinden Behice Boran, Erdoğan Başar, Adnan Cemgil v.s. gibi Türkiye İşçi Partisinin diğer faaliyetçi ve taraftarları da politik, ekonomik ve sosyal olay ve problemleri doğru şekilde izah edebilmek için bilimsel sosyalizm öğretisinden faydalanmaktadırlar. Bu duruma rağmen, Türkiye İşçi Partisi, marksist-Leninist bir parti değildir, bilimsel sosyalizm öğretisini, kendisine ideoloji kılavuzu olarak benimsememiştir. Gerek Aybar, gerekse partinin diğer yönetici ve faaliyetçileri, Türkiye İşçi Partisinin bir komünist partisi olmadığını, komünist partisiyle hiç bir ilgileri bulunmadığını yerli geldikçe söylemektedirler. Parti yöneticileri, zaman zaman bilimsel sosyalizm öğretisinden faydalanmalarına rağmen, işçi ve sosyalist hareketinin ideolojisi ve taktiği ile ilgili birçok meselelerde bilimsel olmayan «sosyalist» görüşler ortaya atmaktadır, hattâ zaman zaman reformist burjuva partilerinin görüşlerine yaklaşmaktadırlar.

Türkiye İşçi Partisi, burjuva milliyetçiliği ideolojisinden de henüz sıyrılmamıştır. Antikomünizmin aktif yayıcılarından milliyetçi, burjuva emellanları da partide çalışmak tadır.

Lâkin bütün bunlara rağmen Türkiye İşçi Partisi, programının temel prensipleri, gayeleri, azalarının büyük çoğunluğu sosyalist aydınlardan bir kısmının desteğini kazanmış bulunması ve benzeri gibi özellikleri bakımından, Türkiye'deki diğer legal siyasi teşkilât ve akımlara kıyasla, işçi ve sosyalist partilerine en fazla yaklaşan bir partidir. Türkiyenin bugünkü şartları göz önünde bulundurulunca, Türkiye İşçi Partisinin, bilimsel sosyalizm açısından birçok olumsuz tarafları bulunmasına rağmen, Türkiye emekçi halkı için faydalı, olumlu bir parti olduğunu anlarız. TIP, bugün Türkiye'de halkı emperyalizm ve kapitalizme karşı savaşa çağırarak, sosyalizm uğrunda mücadele eden tek legal siyasi teşekküldür. Elindeki henüz yetersiz olanaklarıyla ve grev hareketini desteklemekte, yerli ve yabancı kapitalistlerle onların kumpanyaları tarafından merhametsizce ezilen, soyulan, sömürülen emekçi halk yığınlarının haklarını müdafaya koşmakta toprak reformu, diğer sosyal ve ekonomik dönüşümlere, rejimin demokratlaştırılması gibi hareketlere aktif olarak katılmaktadır. Faşist İtalyan Ceza Kanunundan Türk Ceza Kanununa aktarılmış olan 141 ve 142 nci maddeler başta olmak üzere, bütün antidemokratik kanunların yürürlükten kaldırılması hareketine Türkiye İşçi Partisi öncülük etmektedir.

Emekçi köylü yığınlarının menfaatlerini de canla başla savunan TIP köylerde henüz zayıf olan tesirini gittikçe kuvvetlendirmektedir.

Türkiye İşçi Partisi, Türkiye işçi sınıfından başka, ilericiler halk aydınlarıyla üniversite gençliği arasında da kuvvetli bir tesir sahasına sahiptir. Üniversite öğretim üyelerinden bir kısmı, ilericiler vazar ve gazeteciler, öğretmenlerden bir hayli onun taraftarları arasındadır.

Türkiye İşçi Partisinin gençlik kolu da vardır. Hele İstanbul ve Ankara'daki gençlik kollarına aza olan üniversite gençliği büyük faaliyet göstermektedir.

Gelecek Yazı: TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİ VE SOSYALİST HAREKET

- (1) Türkiye İşçi Partisi ni kuranlar, aşağıda adları yazılı sendika faaliyetçileridir: Avni Erakahn, Kemal Türkler, Şaban Yıldız, Rıza Kuas Kemal Nebioğlu İbrahim Denizci, v.s. Avni Erakahn parti başkanlığına seçildi.
- (2) Öncü Gazetesi. 10/9/1962
- (2) Öncü Gazetesi 10/9/1962
- (4) Sosyal Adalet, Nisan 1964, «Türkiye İşçi Partisi Programı.»

VARLIK KİTAPLARI

VARLIK YAYINEVİ BU AY BAŞINDA ÇIKAN YENİ KİTAPLARINI SUNAR:

- 1 — VARLIK YILLIĞI 1967, 656 sayfa, 10 lira
- 2 — CEP DERGİSİ, Sayı: 3, 160 sayfa 3 lira
- 3 — GÜÇ ÇOCUĞUN EĞİTİMİ (Adler'den) 5 lira
- 4 — BÜYÜK ROMANLAR (65 romanın notlarla özeti) 5 L
- 5 — İŞ BULMA KURUMU (Panait Istrati'nin Romani) 4 L

YÖN — 14

Ömer Faruk TOPRAK'ın Şiir Kitabı SUSAN ANADOLU

Fahir Onger Yayınları
3 lira

P.K. 918 — İstanbul

İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye: III

DEMİRYOLU
VE PETROL
OYUNLARI

Derleyen: Erol Ulubelen

1888 yılında İstanbul, Orta Avrupaya demiryolu ile bağlanınca, Türk Hükümeti, başta Deutsche Bank olmak üzere, bir grup maliyeci ile temasa geçip Haydarpaşa-İzmir-Ankara yolunu yaptırmaya karar verdi. Anadolu Demiryolu Şirketi, 1889'da kuruldu, 1890'da İngiliz Kapitalistleri 1 milyon sterlin yatırım yaptılar. 1892'de Ankara hattı tamamlandı. 1893'te Eskişehir ile Konya arasında yeni bir hat garantisi alındı. Bu hat 1896'da bitirildi. Bağdat-Basra hattının inşası 1899'da kararlaştırıldı. 1903'te Bağdat Demiryolu Kumpanyası kuruldu. Bu hat, Konyadan Basraya kadar Adana, Musul ve Bağdat'tan geçerek gidecekti. Anlaşma, geniş kilometre garantileri yanında, maden hakları, liman kolaylıkları ve iç topraklarda arama imtiyazları veriyordu.

Orta Doğu, Avrupalı emperyalist devletlerin, dünyayı kontrol amacıyla yaptıkları büyük mücadelelere sahne olmuştur. Bölge, Doğunun ticaret yollarını kontrol eden stratejik değerinin dışında zengin tabii kaynaklara sahipti. Wilhelm II'nin 1899'da İstanbul ziyareti, emperyalist rekabette yeni bir dönem açtı. Kayzer, Osmanlıların desteğini kazanmak için «Sultan ve dünyada yaşayan 300 milyon müslüman, Alman İmparatorluğunun kendilerinin daimi dostu olduğunu bilsinler» diyordu.

Kayzerin ziyaretinin sonucu, Haydarpaşa İstasyonu bir Alman firmasına yapıldı. Bunu, büyük diplomatik kavgalara yol açan Bağdat Demiryolu meselesi izledi. Abdülhamit, 1902'de Alman Şirketine Bağdat Demiryolu kontratını verdi. Şirkete, Fransız sermayesi de konuldu. İngiltere, Almanların hattı milletlerarası hâle getirme tek liflerini reddetti. Prof. Earle'e göre, Balfour Hükümeti böylece vahim bir hata işlemiştir. Fakat Lord Curzon, «Basra Körfezinde başka bir devletin yer almasına müsaade eden bir İngiliz bakanına vatan haini demekte tereddüt etmem» diyordu.

1910 yılında Kayzer ile Rus Çarı aşağıdaki hususlarda anlaşılır:

— Almanya, Kuzey İranda Rus çıkarlarını tanımak-
taydı.

— Rusya, Bağdat demiryolundaki Alman çıkarlarını kabul etmekteydi.

— Rusya, İran demiryolunun kontrolünü almakta serbestti.

1914 Şubat ayında da Almanya ile Fransa arasında bir gizli anlaşma yapıldı.

— Kuzey Anadolu, Fransız nüfuz alanıdır.

— Suriye, Fransaya bırakılmamıştır.

— Anadoluda Bağdat demiryolunun geçtiği yerler, Alman nüfuz alanıdır.

Prof. Earle, «Büyük Harp arifesinde, Bağdat Demiryolu ile ilgili her şey halledilmişti» demektedir. Aşağıdaki İngiliz diplomatik belgelerinde, Demiryolu rekabetinin hikâyesini okuyacaksınız:

BAĞDAT DEMİRYOLU

(9 Kasım 1901, S. 73, Vesika No. 74, Sir Bertie'nin notu):

...Almanya'nın Türkiye ile dostluğu çok önemlidir. Almanlar, bu dostluktan iktisadi menfaatler sağlamaktadır. Almanya, Küveyt meselesinde Türkiye, Rusya ve Avusturya'yı bize karşı kullanmaya çalışıyor. Almanlar, Akdenizde bir liman elde ederlerse, bizim bahri durumumuz bozulabilir.

(11 Eylül 1901, S. 94, Vesika No. 104, M. Landsdowne'dan Sir F. Lascelles'e):

Türk hükümetine Küveyt'te İngiliz menfaatleri olduğu hatırlatılıyor. Basra Körfezi ve Küveyt'te İngiliz menfaatleri olduğundan, Sultanın bu bölgelerde başka devletlere haklar tanınmasına Majestelerinin Hükümetinin tahammül edemeyeceği ve bu gibi durumların Türk Hükümetinin menfaatleriyle de çatılabileceği Türk Hariciye Nâzırına bildirildi.

(29 Nisan 1903, S. 174, Vesika No. 202, Sir N. O'Connor'dan Sir F. Sanderson'a):

...Bu alanda Türkiye'nin

ciiddi bir rakibi yoktur ve İngiliz iş adamları bu projeyi, hatta Almanların kabul edeceği şartlarla dahi kabule razı değillerdir. Bir kere belli bir kilometre garantisi yoktur. Sultanın bu demiryolunu yapma fikri komiktir. Ben, Almanlarla anlaşarak İngiliz kapitalistleri korumayı tercih ederim. Amanlar teknik bir komite göndermiş, müzakerelerle meşguller. En çok, kilometre garantisi üzerinde duruyorlar. Dr. Von Siemens Küveyt'e gidecek demiryolunu yapmaya çalışıyor. Çünkü Şeyh ile Majestelerinin Hükümeti arasındaki dostluğu sezdiler. Almanların dostluklarını minnetle karşılıyor ama İngiliz kapitalistleri tehlikeye atmayı istemeyiz. Şayet Osmanlı Hükümeti, kilometre garantisi verirse, o zaman 20 milyon sterlin borç verilebilir. Yoksa gümrük vergilerini arttırmanın bize faydası yoktur, İngiliz mallarının fiyatlarını artırır. Diğer taraftan Anadoluyu baştan başa kat'eden ve Basra Körfezine ulaşan bir hatta bizim hissemizin bulunmaması gayet tatsız bir şeydir. Benim inancımaya göre,

Türkiye bir miktar gelişirse, bizim ticaretimiz de çok artar. Aydın Demiryolu da başlangıçta karanlık görünüyordu, fakat şimdi ne kadar kârlıdır. Hazır şimdi elimizde fırsat varken gümrük vergisini arttırmak için demiryolunun yarısını talep edelim. (Ne kadar olsa gümrüklerin artırılması bizden çok alıcıya zararlıdır).

(28 Mayıs 1903, S. 191, Vesika No. 221, Sir N. O'Connor'dan M. Landsdowne'a):

...Unutmayalım ki bu demiryolu projesi kıymetli menfaatler ve imtiyazlar taşımaktadır. Bu yolun inşası için ismarlanacak yığınla malzemedan başka yolun iki tarafında maden hakları da olacaktır. Ayrıca inşaat sırasında Dicle ve Fırat kıyılarında her türlü araştırma hakkına sahip olacağız. Bundan başka bu proje, Küveyt ve Basra Körfezindeki diğer yerlerde sonsuz ticari imkânlar hazırlamaktadır. Mezopotamyanın sulama imkânı ile ilerde bize üstün bir yer sağlayacaktır,



Abdülhamit

bütün bu sulara İngiliz gemilerine fırsatlar çıkacaktır. (1906'da Türkiye ve büyük devletler, — 1906 Yılı Raporu'ndan alınmıştır —, S. 168):

Gümrük vergilerinin artırılması tartışması: Büyük çiliğimiz, gümrük vergilerinin yüzde 8'den yüzde 11'e çıkarılmasını teklif etti. İngilterenin prestiji, bugün Türkiye'de en yüksek seviyededir. Bu yüzde 3 artışı elde etmek için Türk Hükümeti çok gayret sarfetmiştir. Devletler, bu artış için «maden kanunu garantisini» talep etmişlerdir. Bu gümrük artışı Makedonya'ya gidecektir. Devletlerin arz-tükleri husus, şimdi şöyledir:

1 — Maden Kanunu ve kim yevi analizler devletler tarafından hazırlanacaktır.

2 — Makedonya bütçesinde ki açık, Osmanlılar tarafından kapatılacaktır.

3 —

4 —

5 — Askeri masraflar için Makedonya bütçesinden para alınmayacaktır.

6 — Devletlerin teklif ettiği jandarma, icabında silâhla müdahale edilecektir.

TÜRKLER İFLASA GİDİYOR

(3 Temmuz 1906, S. 174, Vesika No' 147, Sir N. O'Connor'dan Sir E. Grey'e)

... Osmanlı Borçları İdaresi Yönetim Kurulunun İngiliz delegesi Mr. Block, Türklerin Fransız ve Alman maliyeciler ile işbirliği yaptığını ve bu münasebetlerin İngiliz menfaatlerine zarar verebile-

ceğini söylüyor. Alman ve Fransız kapitalistleri, Türkiye'de İngilizlerden üstün durumlar elde ediyorlar. İngiliz kapitalistlerinin bu işte çekingen davranması ve bilhassa maden sahasındaki çok büyük kârları görmemeleri üzerinde duruyor. Size Mr. Block'un raporunu gönderiyorum

(Vesika No. 147'ye ek — Mr Block'un raporu —):

Alman maliyecileri Türkiye'ye 1888'den beri sızınmaya başladılar. Almanlar şimdiye kadar Osmanlı Hükümetine her alanda yatırım yaptılar. 1888'de Mr. A. Kaulla (Wirttembergische Vereinsbank'in direktörü), yüzde 5 ile bir buçuk milyon borç verdi. Başka bir borç karşılık da balıkhaneye ve diğer bazı işlerin paralarını toplama hakkını aldı. Bundan başka yüzde 5 ile 7 milyon 27 bin 240 ve yüzde 4 ile 7 milyon 827 bin 243 ve gene yüzde 4 ile 4 milyon 545 bin borç (ki hepsi sterindir) ve 1894'te demiryolları için 40 milyon frank borç verdi. 1896'da yüzde 5 ile 2 milyon 975 bin 200 sterlin vererek bazı bölgelerin vergisini toplama hakkını aldı. 1903 martında Hükümet, Almanlardan yüzde 4 ile 2 milyon 160 bin sterlin borç sağladı. Buna karşılık da bazı vergilerin toplanması Almanlara bırakıldı. Bu işe Fransızlar da yüzde 40 ile katıldılar. Kasım 1903'te askeri malzeme adı altında yüzde 4 ile 2 milyon 424 bin 240 sterlinlik ikrazat için Fransızlarla anlaşma yapıldı ve bu miktar sonradan 4 milyon 824 bin 240 sterline yükseltildi. Böylece Hükümet, Fransızlara yüzde 4 faizli 29 milyon 762 bin 520 sterlin borçlanmış oldu. Fransız Konsorsiyumu, Türklerle bir sürü meseleyi tek başına yürütecek durumdadır. Hisselelerin, Fransa ve Almanyadan başka pazarlara ne ölçüde gittiğini söylemek mümkün değildir. Şüphesiz Osmanlı Bankasına baskı yaparak bu husus öğrenilebilirse de, asıl inisiyatif Paristedir. Fransa ve Almanya, Türkiye'deki mali kudretini gittikçe arttırmakta ve mali ipi her gün biraz daha germektedir. Borç zinciri borçlunun dayanamıya cağı kadar ağır hale gelince, Hıdiv İsmail devrinde Mısırda olanın tekrarlanmasından korkuyorum. Almanya bugün, Fransanın o zaman oynadığı rolü aynen oynamaktadır. Türkler başka borç almazlar sa, bu borcun ödenmesi 1932'ye kadar sürer. Fransız Konsorsiyumu yeni mali faaliyetlere girmiş ve Almanya, bunun yüzde 25'ini talep edip almıştır. Sultan ve Sadrazam, bu yeni oyunun henüz farkında olmadıklarından itiraz etmemişlerdir. Her iki devlet de Türk Hükümetine yüksek faizli yeni borçlar teklif etmede ve işe varamaz atıl kapitali aktararak Türk Hükümetini bütçesinin ellerinde tutmaktadırlar. Bu borçların Türklere sağladığı menfaatler birkaç hafta ya da birkaç ay zarfında bitmekte, halbuki buna karşılık bu iki devlete verilen menfaatler 50-60 sene sürmektedir. Türk'er sarfiyatlarını kontrol etmezlerse, dahilde iflâsa kadar gideceklerdir.

Demiryolları: 1888'de Almanlar Haydarpaşa — Ankara demiryolunu yaptılar. (Bu hatın İzmit'e kadar olan kısmı, şimdiye kadar İngiliz grubunun elindeydi). Hattın İzmit'e kadar olan kısmı, kilometresi 10300 franka. İzmit — Ankara arası ise 15 bin franka garanti edildi. İlk iki senede şirketin topladığı ortalama vergi 200 bin 399 sterlindir. Eskişehir — Konya bölgesi 445 kilometre olup kilometre başına 13.727 franka garantilenmiştir. 1893'te aynı şirket tarafından yapılmıştır. Şirket, buna karşılık

Gümüshane — Haydarpaşa bölgesinden vergileri toplayacaktır. İki senede 53 bin 91 sterlin toplamış ve ayrıca demiryolları üstünden 5 yılda 16 bin 276 sterlin elde etmiştir. 1890'da Alman grubunun başkanı olan Mr. A. Kaulla, Selânik — Manastır demiryolunun 99 yıllık işletme hakkını aldı. 219 kilometre olan bu yolda, kilometre başına 14.300 frank garanti verildi ve Manastır bölgesinin vergilerini toplama hakkı elde olundu. Son iki yılda vergilerden 152 bin 132 sterlin, demiryollarından da beş yılda 52 bin 165 sterlin topladılar. Selânik — İstanbul demiryolu, bir Fransız şirketine ait olup 1892'de M. R. Baudouy tarafından 99 yıllık işletme hakkı sağlanmıştır. 510,5 kilometre olup Dedeağaç, Gümlüçüne, Serez ve Draman bölgelerinin vergilerini toplama hakkı ve kilometre başına 15500 frank garanti verilmiştir. Toplanan vergilerden iki yılda 132 bin 296 sterlin elde edilmiştir.

1893'te M.G. Nagelmackers İzmir, Kasaba, Alaşehir demiryolunun 99 yıllık hakkını elde etti. Bu bir İngiliz firması olmasına rağmen, 1894'te hakkı bir Fransız firmasına sattı. 266 kilometre olan bu yola Hükümet 2 milyon 310 bin frank garanti verdi. Demiryolunun Alaşehirden Afyona uzaması halinde Aydın, Denizli ve Saruhan bölgelerinin vergilerini toplama garantisi de elde olundu. İki senede 130 bin 702 sterlin gelir sağlandı.

1893'te bir Fransız şirketi, Beyrut — Şam demiryolu hakkını aldı. Rayah — Hama arası km. başına 15 bin frank, Hama — Halep arası ise 13600 franktan garantilendi. Bu garantiler Şam, Hama ve Akkâ bölgelerinin vergilerinden sağlandı. İki senede toplanan vergi 116 bin 717 sterlindir. 1902'de Konya — Bağdat demiryolunun 99 yıllık hakkını elde etti. Hükümet, 54 milyon franklık garanti verdi. Ödemeler, Konya, Halep, Urfa bölgelerinin vergileriyle garanti altına alındı. Demiryolunun ilk kısmı yapıldığından beri, Hükümet, Bağdat Demiryolu Şirketine 26 bin 863 sterlin para ödedi. Bu yıl yüzde 40 hissesi Fransızlara aittir. Bu iki hükümet, 2657 kilometrelik demiryolunu trafiğe açmışlar ve halktan 828 bin 210 sterlin para toplamışlardır. Bu iki memleketin Türkiye'den sağladığı kazançlar gittikçe artmaktadır. İngiltere ve İngiliz maliyesi açıkta bırakılmıştır. Bu iki memleketin ekonomik tesiri şimdilik sadece mali menfaatler gibi görünmekteyse de, bu, yakında politik ve askeri kontrol şekline alacaktır. İngiltere, Orta Doğudan elde ettiklerini kaybetmek üzeredir. Bir iş, ya yürümez ya da çökmelidir, olduğu gibi duramaz. Diğer devletler ilerlerken İngiltere geriliyor. Gözümüzü açalım, hakikatleri görelim. Alman ve Fransız tesiri doklara, ruhtamlara ve tramvaylara girmeye başladı. Osmanlı İmparatorluğunun akılsızca borçlanması ve budalaca israfı yüzünden Türk Hükümetinin mali kaosu kazanılmaz şekilde meydana gelmektedir. İngiliz ticarethaneleri, bu hâdiseden hiç bir kâr ve hisse alamıyacaklardır. Bu ekonomik temeller üstüne kurulan Fransız ve Alman işbirliği, çok yakında politik gelişmelerde sebep olacaktır. (S. 175-180)

(13 Mayıs 1907, S. 200, Vesika No. 156, Sir N. O'Connor'dan Sir E. Grey'e «gizli» kaydı ile):

... Sadrazam ile görüşüm, İngilterenin durumu Türkiye'de huzursuzluk yaratıyor. Ben kendisine, İngiliz kapitalist

eliyle yetiştirilen çoğunluğu nu büyük şehirlerde bulunan memur tabakasının teşkil ettiği yönetici zümre; öbür tarafta batının «gemisini kurtaran kaptandır», «her koyun kendi bacağından asılır» görüşüne tepki olarak selâmeti göçebe Türk geleneklerine, İslâm hukukuna, camie ve cemaate sığınmakta bulan, katiyen kendi kaderi ile tek başına karşılaşmak istemeyen geniş halk ve köylü zümresi.

Yeni yetiştirilen yönetici zümre Batı düşüncesi ve sanatının kendi ülkesinde bile rek yahut bilmeyerek bir sömürge jandarması haline gelmiş, halkından gitgide uzaklaşmış, onu küçümser, hatta ona düşman gözü ile bakar olmuştur. Bugün düşünce ve sanatta batının sömürge jandarmaları haline gelen Türk aydınlarının Türk sineması karşısındaki tutumları bunun bir sonucudur.

Türk sineması tiyatronun, müziğin, resmin, devletten gördüğü destek ve yardımların hiçbirisi olmadan, doğrudan doğruya halka dayanarak var olan bir sinemadır. Türk sineması geleneksel halk hikâyelerinin, seyirlik, gölge ve orta oyunlarının, şenliklerin beyazperdede çağdaş bir yansımasını bulan **Türk halkının film seyretme ihtiyacından doğmuştur**. Türkiye'de devletin Batılaşma siyasetinin ürünleri olan tiyatro, müzik, resim gibi sanatlar ile, Batılaşmaya pasif bir direnme gös teren halkın bünyesinden doğan sinema nek tabiidir ki çok ayrı çizgilerde bulunmaktadırlar.

Bugün Türk sinemasının teknik ve estetik meselelerin de birçok aykırı görüşler ile sürülebilir. Bu görüşlerin olumlu tartışmalara konu yapılmasında sayısız faydalar vardır. Ama **Türk sinemasının bir sömürge düzeni üzerine kurulduğu söylenemez**. Sömürge düzeni ancak bir sermaye işletmeciliği bulunduğu zaman söz konusu edilebilir. Türk film piyasası bir sermaye piyasası değil, emek piyasasıdır. Bugün Türkiye'de 250 yi aşkın film yapılması belli bir sermaye ile değil, bu film leri seyretmeye gelecek olan sevircinin ödiyeceği para hesabına göre kesilen bonolarla mümkün olabilmektedir. Bu açıdan da bakılınca Türk sineması halk sinemasıdır.

Ama bütün öbür halk sanatlarında olduğu gibi bu bir sonuç değil, ancak başlangıç noktasıdır. Türk sinemasının esas meselesi halktan gelen bu sinemanın halka döner hale getirilebilmesidir. Bu da Batılı dergilerden rastgele edinilmiş uyarı uymaz lâflar cart curt etmekle olmaz. Halkçılık salona yirtik köylü çorabı asmak, tahta kaşık toplamak, yahut alevi türkülerini dinlemekle olmaz. Batılı sömürgeciler bu çeşit halk ekzotizminin de âlâsını yapmaktadır.

Halkçılık, halka zorbalık la gelişigüzel dünya görüşü, insan anlayışı ve zevk dikte etmekle olmaz. Hele hele bunları 600 yıllık bir imparatorluğun ana kaynağını teşkil eden Türk halkına kabul ettirmek büsbütün imkânsızdır. Devlet zoru ile geldiği halde batıcılığın Türk halkında tepki ile karşılaşması bunun en iyi delilidir. Halkçılık halka sömürgeci gibi değil, vatanında gibi yaklaşmak, halkı tanımak, halkı anlamaya çalışmakla olur. **Türk sineması halkın düşüncelerine zevkle rine, heyecanlarına açılan bir penceredir**. Halka yaklaşmak, halkı tanımak isteyen aydınlar için geniş bir hazinedir.

Ben, Halit Refik, Türkiye ve Türk halkı üzerine bugün ne biliyorsam mesleğim ve Türk sineması ile ilğim sayesinde öğrendim. Türkiye'de halktan gelen ve halka dö necek olan ilk gerçek halk sanatının öncülerinden biri olmakla heyecan ve gurur duyuyorum...

KİTAPLAR

samih emre

İLHAN TARUS

Her yıl Yeditepe'nin açtığı «Yeni mevsim için neler hazırlıyorsunuz?» sorusuna şöyle cevap vermiş İlhan Tarus: «Doğrusunu isterseniz yeni mevsim için değil de yarın için bir sürü çalışmalarım var. Beş on hikâye hazır, iki roman da makinede. Ancak çeyrek yüzyıllık alışkanlığa karşın bunları yayımlamaktan çekiniyorum. İki sanat türünde de birkaç zamandır acayip bir gidış var. Çok yeni sayılabilecek birtakım eleştiricilerin önlerine kattıkları bir takım gençler adı hikâye ya da roman olan yazılar yazıyorlar; ayrı bir bölüm sanatçı da köy manzaralarını yan sızmakta ayak diriyorlar. Bu gidış gecicedir. Yapma yazı türüne uygulama yeri hazırlayan eleştiricilerin hemen tümü biliyorsunuz, dergiciliğe ve kitapçılığa başladılar. Bir yan sanat yapıyorum sanısın da; öbür yan alışveriş çabasındayız. Biz, hayır ben, hikâye ve roman sanatının ne olduğunu çok yakınlarda anlar duruma geçecek kalabalıklara göstereceğiz. Şimdilik bekliyorum.»

(Yeditepe 126, Ekim 1966)
Öfke, suçlama, küçümseme güven, gurur, inanç. Hepsi var bu satırlarda. Her şeyden önce de yarına uzak bir bakış, sabırlı bir emekle gelecek eserlere hazırlanış, bir iddianın zaferi olacak yeni kitaplar üzerinde çalışma hırısı «Gel gör ki sular batıya meyleder. Çağımız başıyor ey hâ turalar.»

Geçen haftanın gazeteleri, birer ikişer satır ekleyip çıkararak aynı kısa haberi yayımlamakta birleştiler. Gazeteci ve yazar İlhan Tarus'un beyin kanamasından öldüğünü duyurdular. 1967 nin edebiyat dünyasından seçtiği ilk kurban, tam altmış yaşında ayrıldı dünyamızdan. Adını yaşatacak nice eserin teselli payını bırakarak.

1907 de doğan İlhan Tarus, Rumeli göçmeni bir soydan ve rejli memuru bir babanın gezginci memurluğundan doğma gereklerle Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulunmuş, okumuş Cumhuriyetin çabuk adam yetiştirme için pratik formüller bulduğu yıllarda sınav vererek lisenin ara sınıflarından Ankara Hukuk Fakültesine geçmişti. 1928 den başlayarak kendisini toplumun bütün düğüm dertlerine acık tutacak bir mesleğe, adliye görevine atılışı, kişiliğini de, sanatını da en yakından etkileyen gerçek kaynak olmalıdır. Çok kısa süren yargıçlık ve savcılık hayatını sonradan ilk bastırdığı romanı Yeşilkaya Savcısın da anlatacak, yeni devrim ve ülkü kuşağının eski Anadolu nun birikmiş sorunlarıyla karşılaşmanın sürüvenini ko nu alacaktır. (Varlık yayını, İstanbul 1955)

Bir dönem vardı ki eli kalem tutan her kabiliyet gazetecilik hayatına sığınmayı öz gürlük alanının bir gereği sayar, basın hayatının yan işlerinde çalışma fırsatını değerlendirirken yazdıklarını da yayımlamanın olanağını bulurdu. İlhan Tarus'u gazete cillik hayatına iten bu ortam hakkı olan memurluk hayatına dönüşüne kadar (1946) onu bir gazete hikâyesi

cisi olmak özelliğiyle belirleyen şartlar getirmiş olmalıdır. Onun için 1938 de bastıracağı «Doktor Monro'nun Mektubu» (1938) adlı ilk hikâye kitabına yayımladığı nice gazete hikâyesinden ancak beş tanesini aldığı bilinince, bir çiraklık döneminin zorunlu kalem yatkinliğinden başka bir şey kazandırmadığı kabul edilir bu yazılarının.

Ankara memurluğuna dönü şü, belki de geçimini fazla çaba harcamadan sağlama yollarını buldurduğu için, hem daha iyi yazmak hem daha çok yazmak gücünü kazandırmış olmalıdır. Hikâye kitapları sıralanır birbiri ardınca: Tarus'un hikâyeleri (1947), Apartman (Varlık Yayını 1950), Karınca Yuvası (Seçilmiş Hikâyeler Dergisi yayını, Ankara 1952), Ekin İti (Kaynak yayını, 1953), Köle Hanı (Yeditepe yayını, 1954) Halkeyleri çalışmalarının yoğun döneminde Halk fırkası yayımları arasında da iki o yunu basılmıştır. Bir Gemi ve Ceza Hâkimi (1940).

Gerçekçi hikâyeciliğin sadık bir izleyicisi olan İlhan Tarus, yazdığı açık bildirilerin etkisini yeter görmeyerek kitaplarının başına birer ön söz koymayı nerdeyse ilke edinmişti. 1947 de şöyle diyor du: «Türk sanatçısından şu nu bekliyorum. Şairden Türk halkının gönlündeki terennüm etmesini. Müzikçiden bizim memleketin seslerini vermesini. Hikâyeciden bizim ka derimizi ve bizim sevincimizi anlatmasını. Romancıdan Türk toplumunun yaşayışını ve düşünüşünü nakletmesini (Tarus'un Hikâyeleri, 7)

Bu yöntemde İlhan Tarus'a en büyük yardım, mesleğinin doğal olanaklarıyla, daima birer dram sonucu olarak duruşma konusu haline gelen hazır ve güçlü gözlem konularıydı. Ayrıca Ankara yaşamının da zengin bir çeşide sağladığı belli. İlhan Tarus'u genellikle bir başkent yazarı olarak nitelleyen eleştiriler (Tahir Alangu, Cumhuriyet ten Sonra Hikâye ve Roman, II. Cilt İlhan Tarus bölümü sayfa 194-229) dikkatli bir yazar ya varmışlardır. Yalnız şu nu eklemek gerekli ki bizim başkentimiz pay-ı taht havasını taşımaz. Ankara, kuruluş ve yayılış sürüvenleriyle yeni Türkiye'nin bütün kaderini en iyi yansıtan özelliklerini verir. İlk geçekodu mahallesinden, bürokrasinin bütün sorunlarına kadar her alanda, yurdunun eski-yeni bütün dertlerini göstermede bundan daha doğru bir toplumsal kesit özeti zor bulunur. İstambul'da tabiat ve tarih, geçmiş ve kültür hep önde giderken Ankara, yeni doğan bir toplumun gerçek nabzını verir. Bu açıdan İlhan Tarus yerleştiği çevreyi en iyi değerlendiren hikâyecilerimizden biri olur.

Ekin İti'nin önsözünde «Sanırım yanlış bir yolda yürüyoruz; memleketimizde okuma yazma bilmiyenlerin sayısı yüzde seksenden pek uzaklaşmadığı halde, edebiyatımızda garp memleketlerinin en ileri örneklerine benzeyişler arıyoruz. Bana kalırsa biz birkaç nesil, mensup olduğumuz insan kalabalığının çok çetin ve aynı nisbette mesut bir intikal devresine rastladık. Bahtsızlığımız kadar mesut olmamıza yeter şansımız da var. Vazifemiz, okuma yazma milletimize, iyi ve namuslu birer rehber olmaktan ibarettir. Gerçeği iyi gösterdiğimiz nisbette milletimizin okumasına iyi hizmet etmiş olacağız. Mihenk taşı da elimizdedir: Halk arasında adı mızı tanıtaacağız. Beşbin aydının kendi aralarında, ileri medeniyet edebiyatına mahsus tekerlemeleri tekrarlamak la elde edebilecekleri hiç bir şey yoktur» diyor du. Köle Hanı'nın «Birkaç Söz»ünde de şöyle: «Edebiyata hak ettiği hay

siyeti ve ciddiliği kazandırmalıyız. Eger bunu yapamazsak otuz kırk yıl önce o zamanın yazılarına ve yazarlarına gösterilmiş, bizlerden de esirgenmiş olan dikkat, ilgi ve itimadin son zerrelere de kaybetmiş olacağız. Büsbütün kendi aramızda eni konu bir edebiyatçılar aflesi halinde toplanıp dedikodu ile vakit geçireceğiz. Şunun için ki koskoca bir millet gözlerini bize çevirmiş, ne yapacaklar, ne yazacaklar, ne söyleyecekler diye bekliyor.»

Böylece son on yılda roma na geçti İlhan Tarus. Yukarıda andığımız Yeşilkaya Savcısın'dan sonra mütareke Anadolusunun bir yörüngesinde kırpdanmaya başlayan Milli Mücadele uyanışının ilginç ve sağlam örneğini, Var Olmak'ı verdi. (Varlık yayını, 1957) Karabığa dolaylarında rejli müdürü Hamdi Bey ve Aznavur Ahmet'in odak kişilikleri etrafında kıpır kıpır kümeleneğe başlayan iki karşıt güç cephesi; mütareke bekleyişinde devam eden aşk rekabet, kıskançlık ticaret, menfaat, hayatı. Hamdi Bey'in bir yandan bütün olanaklarıyla milli kurtuluş cephesinin hazırlanışına herşeyiyle adanmışken bir yandan da arzu ve şehvetinin tutsağı kalmakta devam eden bu tasra kahramanının, karışık kişiliğinin gerçekçiliği üzerine o zamanlar ayrı bakışlarla yazışmalar olmuştur. Fetih Naci'nin Gerçek Saygısı kitabına da aldığı «Roman Kişisi» yazısı (1959) bir bakı ma Var Olmak üzerine Tahir Alangu'nun yazdıklarına bir cevaptır. (Vatan, 1958)

Ne var ki birinin dengersiz bir roman kişisi birinin gerçekçiliği uygun başarılı bir roman kişisi diye tanımladığı bu yazılar, son yıllarda edebiyat olaylarına uzak ve suskun kalmış olan İlhan Tarus'un kulağına neden sonra varmış. Forum Dergisinin 15 Eylül 1966 tarihli 299 sayısında Mehmet Seyda'nın «Değirmeler» i bu eski yazıları yeniden konu edince (romanda Gerçek) İlhan Tarus'dan cevap geldi. Son birkaç yılda edebiyat üstüne yazılanları izlemediğini söyleyen Tarus, bir gencin uyarısıyla haberli olduğu bu yazı vesilesiyle hak kında yazılmış bütün bu andığımız yazıların hiçbirisini görmediğini belirtmek söze başlıyor, karşı düşüncelerini söylüyordu. (Yeditepe 126, Ekim 1966)

Kurtuluş Savaşı dizisine Hükümet Meydanı romanıyla

devam eden İlhan Tarus, bu defa Konya isyan olaylarını bir kasaba çevresinde canlandırarak devrime cephe alan gerici kuvvetlerin taassup ve karanlığına yönelmişti. (Ak Kitabevi 1962) Kanlı bir ayaklanmayı zamanının gerektirdiği şiddet ve hızla bastırmakta formalite dışına çık mayı zararsız sayan Bilâl ile kavmak Mümtez'in tasfiyesini sonuç göstermekle devrimin kendini vikarak yaralandığını göstermiş oluyordu. Kalabalığı gerici asırlarla güden kara kuvvete karşı kökten bir hareketle cephe almayı gerekli bulan İlhan Tarus, bu alanda zararlı bir yumuşaklığın sürdürülmesinden yakınıyor görünmektedir. 1966 içinde yalnız bir hikâye yayım lıyarak edebiyat alanından hemen çekilmiş görüldüğü halde (Yeditepe, Ocak 1966, Zombi) yurdun kamu oyununa etki yapan yobaz güçlerinin duyurulmasına daha çok emek harcıyordu. Dünyanın En küçük Anıtı (Yeditepe 128, Aralık 1966), Alı Suaviler (Varlık 630, 15 Ekim 1966) Benden Bir Süre Hikâye Beklemeyin (Varlık 686, 15 Ocak 1967). Gördüğüm son vazaları bunlar. Hepsi bir tek ana fikirde, edebiyattan önce yapı lacak başka işler olduğunu ispatlama yolunda birleşen öfkeli, kızgın, çabuk yazılar.

Bu yöntemde İlhan Tarus Suavi Efendi adlı bir tiyatro eseri ve Duru Göz diye bir roman daha yazarak (Dost yayını, 1961) gerçek belgelere, tarihe mal olmuş toplumsal olayların açıklamalarına da girişmişti. Ne var ki gazeteci tutumuyla 1955 den başlayarak yaptığı yurt gezilerinde gözlemlerini dile getiren yazıları gibi, Alı Suavi üzerinde ki bilgilerinin de temeldeki yanlışlıklardan yola çıkmış olduğunu sonradan içtenlikle itiraf etti. (Varlık, Alı Suaviler.)

Otuz yıllık bir edebiyat hayatından sonra belki bir dizi hikâye ve yayımlanmamış en az birkaç roman bırakarak artık susan, yayımladıklarıyla de Cumhuriyet sonrası hikâye-romanımızın ilk gerçekçileri arasında hakkı olan yeri almış olan bir edebiyat açılışı daha. Sanırım en iyi dilek, basın hayatının günlük ölçüleri içinde edindiği ülkücü adının, sanatın varımında da aynı değerde anılmasını istemek olmalıdır. Çnkü yalnız bu ölümü hayatların ardından bıraktıklarına, tüken mez bir tesellinin desteğini verir.



REKLAMINIZI
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİN!

BASIN İLAN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLAMLARINIZ İÇİN
HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük :

Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1,
İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Telex adresi : BASINKURUMU

Çotanberli yazmak istediğim bir konunun yazılmasına son olaylar fırsat verdi. Birkaç gündenberi gazetelerimizde, Bulgaristan'daki Türklerden birtakımlarının Türkiye'ye göçmeleri için Türk ve Bulgar hükümetleri arasında konuşmalar olduğu yazılmaktadır. Bu haberi veren 8 Ocak tarihli gazetelerden birinde, başlıkta iki sütunla verilmiş bu haberin yanında, bes sütunla verilmiş şu haber veriyordu: «İşsizlik krizi her geçen gün artıyor — Almanya'daki işçilerimiz çok zor durumda».

Bulgaristan'dan göçedecek Türkler konusunda pek çok şey anlatıyor bu iki haber. Bundan bes ay kadar önce, Sofya'dan İstanbul'a gelmek için trendeydim. Bindığım tren, Almanya'dan izinli dönen işçilerimizle doluydu. Tren gards beklerken, işçilerimiz de trenin pencerelerine dolmuşlardı. Yerde öbek öbek, uğurlayıcılar, karşılayıcılar ya da başka insanlar vardı. Önümüzdeki üç, dört kişi Türkçe konuşuyorlardı. Yanımdaki kompartımanın penceresindeki Türk işçileri, Sofya garında Türkçe konuşanların bulunmasından kıvanmış olacaktı sanırım. Bunlardan birisi, Türkçe konuşanlara,

— Siz Türk müsünüz? diye sordu. Onlar da,

— Evet, Türküz... dediler.

Bukez soruyu soran.

— Hiç merak etmeyin, ama hiç... dedi, yakında gelip sizi kurtaracağız.

Penceredeki işçinin, «Hiç merak etmeyin, yakında gelip sizi kurtaracağız» dediklerinden biri ona,

— Sen nereden geliyorsun? diye sordu.

İşçi,

— Almanya'dan geliyorum... dedi.

— Almanya'ya niçin gitmiştin?

— İşçi olarak çalışmaya...

Bu cevap üzerine, o Bulgaristan Türkü.

— Arkadaş, önce sen kendini kurtar da, sonra beni düşünürsün... dedi.

İşçi sustu. Ben büsbütün bozuldum. Acı, çok acı ama, şu birkaç kısa cümleli konuşmada, bütün acılığıyla gerçek ortaya çıkmıştır.

İŞÇİ İHRACI

Türkiye ne ihraç eder? Tütün, palamut, fındık salyangoz falan fıstık gibi, ta tarihin başındanberi tabiatla ne varsa onları... Modern çağ, İkinci Dünya Savaşı'nı getirdiği biçimsel demokrasi ve ondan sonraki palavra kalkınma edebiyatı, Türkiye'nin ihracatına yeni bir katkıda bulundu: İnsan ihracı... Palamut, salyangoz, deri meriyle birlikte insan da ihraç ediyoruz. En çok gereksinmemiz gereken işçilerimizin alınmelerini ihraç ederken yüzümüz kızarcacağı yerde, bir de üstelik resmi ağzılar, gert gert işçilerimiz şu kadar milyon döviz getiriyorlar, diye övünüyor.

ESKİDEN GELENLER

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Bulgaristan Türklerinden akın akın Türkiye'ye göçler oldu. Ben bunlardan kimisini cezaevlerinde tanıdım. Niçin cezaevlerinde? Her iki-üç gününde bir, bir Bulgaristan göçmeni Türkü, cezaevine atıyorlardı: komünizm propagandası yapıyor diye... O zaman, zorla komünist yaratmak sonra da yarattıkları komünistleri cezaevlerine tıkamak modası vardı. Komünist diye aramıza soktukları içinde, sabahdan akşama kadar komünistlere sövenle vardı. Suçları neydi bunların? Burada işsiz kalmışlar, sıkıntıya düşmüşler kahvede orada burada, Bulgaristan'da bazı durumların buradan daha iyi olduğunu söylemişlerdi. Zaten resmi işlemlerin dışında bunlara iyi gözle bakılmadığını çok kişi bilir. Emniyet Müdürlüğünde, kendini bilmez sıvası polislerin bunlara «Bulgar tohumu» ya da «çingeneler» dediklerini benim gibi duyanlar olmuştur elbette... Süreyya Ağaoğlu da bilir bazı şeyler. O zamanlar, cezaevine gellip, bir göçmenlerle konuşmuş haksızlığa uğrayanların işleriyle uğraşarak onları kurtarmıştı. Hemen pek çoğu aylarca cezaevinde yattıktan sonra, beraet etti bunların. İçlerinde polis olanlar, ajan olanlar da çıktı.

Bulgaristan'dan göç edecek Bulgaristan Türkleri

Aziz Nesin

O zamanki politika gereğince, Bulgaristan'daki Türklerin Türkiye'ye göçmeleri isteniyor, bu yolda propaganda yapılıyordu. Bulgaristan'daki Türklerin bütününe yakın çoğu köylü ve çiftçidir. Bu yüzden Bulgaristan nüfusunun onda biri olan Türklerin, Türkiye'ye göç etmesini Bulgaristan hükümeti istemiyordu. Türkiye'ye gitmemeleri için propaganda yapıldı, ama gitmeleri önlenmedi, engellenmedi, zorlanmadılar. Onbinlerce Bulgaristan Türkü pasaportlarını alıp evlerini, mallarını satıp yollara düştüler. Ne oldu, biliyor musunuz? Bizim sınırlar kapatıldı, hükümetin değişen kararıyla, bunlar alınmadılar. Bu olayı yaşamış, sınırda kalıp ters yüzü dönmüş olanlar Bulgaristan'da çoktur. Onların alınmalarını, hem kendileri hem Türkiye için iyi oldu.

ESKİ BULGARİSTAN'LA ŞİMDİKİ BULGARİSTAN

Faşist Bulgaristan döneminde, Bulgaristan'daki Türkler çok baskı yapıldığı gerçektir. Bulgar faşistleri, sanki beşyüz yıllık Osmanlı egemenliğinin acısını, Bulgaristan'da kalmış Türklerden çıkarmak ister gibi, Türk kültürünün kökünü kazıyarak, Türkleri ezmeye çalışmışlardır. Okulları yıkılmış, dilleri susturulmuş, Türkler ezilmiştir. Bu faşist milliyetçiliğin çok tabii bir sonucudur. O faşistler ki, kendi halkına, kendi ulusundan insanlara zulmeder, onları öldürürken, Türkler daha başka türlü davranamazlardı. İşte, İkinci Dünya Savaşı sonunda, Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye akın akın göç etme isteklerinin nedeni, bu çok acı anılar ve yakın geçmiştir.

Bulgaristan Türklerinden, Bulgar devrimi için çalışanlar, devrime yardımcı olanlar da vardır. İvan Demireliyev «Aytos Dağlarında» adlı kitabında, Bulgaristan Türklerinin devrim mücadelesini anlatmaktadır.

Bulgaristan Türklerinin şimdi yenden Türkiye'ye göçmeleri düşünülürken, eski Bulgaristan'la yeni Bulgaristan arasındaki büyük ayırımı ve oradaki Türklerin bugünkü olanaklarını ve durumlarını iyi bilmemiz gerekir. Bulgaristan, sosyalist ülkeler içinde en çok kalkınmış olan değildir, ama sosyalist ülkeler içinde en hızlı kalkınma temposunda olan bir ülkedir. Çok kısa süre içinde, o geri kalmış, ilkel koşullar içindeki, tarım ülkesi küçük Bulgaristan, bugünkü kalkınmış düzeye gelmiştir. Bu kalkınmada en önde giden ve en çok pay alan köyler ve köylülerdir. Hangi Bulgar köyüne giderseniz gidiniz, burasının köy olduğunu anlamak zordur. büyük ve ileri bir kasabadan ayırmak zordur «Bulgaristan da elektriksiz köy yok» demek boşuna bir sözdür: çünkü köylerde elektrik sorunu çoktan çözümlenmiştir. Bugün Bulgaristan'da kitaplıksız, sinemasız, eczanesiz, ebessiz, sağlıklı köy yoktur. Bulgaristan'daki herkes okur yazardır. Her köyde ortalama, on, onbeş motosiklet, bir iki de otomobil vardır. Yol, sulama, gübreleme işleri çok iyidir. Radyoyu söyle bırakınız, köy evlerine televizyon girmektedir.

Bütün bu köy kalkınması, 9 Eylül devriminden bu yana olmuştur. Ondan önceki eski köyler, en geri kalmış, en ilkel koşuldaki köylüleri.

Bulgaristan nüfusunun onda birine yaklaşık, bir milyona yakın Türk. İşte bu çok kalkınmış köylerde yaşayan, çoğu çiftçi insanlardır. Bu Türklerin tipki Bulgarlar gibi, okuma ve öğrenim olanakları vardır. Köylü oluştlarından ve eski faşist dönemin

başkısından dolayı Bulgarlara göre daha geride kalmış olan Türklerin de yetmelerini için, onlara Bulgarlardan daha uygun koşullar hazırlanmış olduğuna ben tanığım. Örneğin, Bulgar Üniversite ve yüksek okullarına sınavla girilir; ama sınavda Türklerin az şanslı olmaları düşünüldükçe, onlar için özel kontenjanlar ayrılmıştır. Bulgaristan'da ne Türkler ne başkaları için işsizlik söz konusu değildir.

Şimdi... Türkiye'ye göçedecek olan Bulgaristan Türkleri, işte bu birazcık anlatmaya çalıştığım Bulgaristan köylerinden geleceklerdir. Nereye? Çoğu köylü ve çiftçi olduğu için, bizim köylere... Aradaki büyük karşıtlığı düşününüz. Bu adamlar, yirmi yıldanberi o koşullarda yaşamaya alışmışlardır. Buradaki her sözleri, burasıyla orasını ister istemez karşılaştırmaları, belki de komünizm propagandası sayılacak ve birçok istenilmeyen çatışmalar, sürtüşmeler ortaya çıkacaktır. Hele bizde zaman zaman şahlanan sözcük «komünizmle mücadele» adı altındaki politik istekli dönemi de gelirse, bu insanların çok çekeceği vardır.

Gazetelerin verdikleri haberlere göre, bu göçmenlere, iş ve işçi Bulma Kurumları, iş sağlayacakmış... Bu sözü söyleyenler, söyledikleri yalana kendileri de inanıyorlar mı? Hangi iş ve işçi Bulma Kurumu, kime, nereden, nasıl iş bulacak? Türkiye'deki açık ve gizli işsizler, kolayca gitmek olanağı bulsalar, sınırları aşıp kapitalist ülkeler alm terilerini satacak olanlar milyonları bulacak. Almanya'ya işçi ihracı umutları zayıflayınca, Avustralya işçi istiyor bizden, diye yazan gazetelerin, uydurdukları bu yalanla satışları artıyor. İş ve işçi Bulma Kurumları, bu göçmenleri, onlara iş bulmak için, Bulgaristan'dan ithal edip, sonra Almanya'ya ihraç edecek desek, ekonomik krize giren, mucize kalkınmalı Federal Almanya da artık eskisil kadar işçi istemiyor.

Onbinlerce çocuğumuz her yıl okulsuzken, orada her türlü öğrenim olanaklarını bırakıp buraya gelen göçmenleri nerede nasıl okutacağız? Orada elde ettikleri öğrenim ve ustalık olanaklarıyla bu göçmenler burada iş bulabilirler desek, onların bulacağı her iş, buradaki birini işsiz bırakacaktır.

Buraya gelecek göçmenlerin bir süre sonra dönüp Bulgaristan'da yaşamaları da, kanunca olanaksızdır.

Kısacası, Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye göçmeleri, hem kendileri hem bizim için yararlı değildir. Tersine Bulgaristan'da kalmaları, hem kendileri, hem Türkiye için yararlıdır. Çünkü Bulgaristan nüfusunun onda birine yakın bir milyona yaklaşık Türkler, Türk-Bulgar halkları arasında bir altın köprü görevi yapar, ilişkilerimizin düzelmesine yardımcı olur, Türk kültürünü, komşu bir ülkede sürdürürler.

Yine gazetelede okuduğumuza göre, bu göç, parçalanmış ailelerin birleşmesi amacıyla yönelmiş. Ailelerin parçalanması, yalnız Bulgaristan'la Türkiye arasında değil, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, bütün dünya uluslarının acısını çektikleri bir toplumsal dramdır. Özellikle hemen bütün Avrupa bu dramı yaşıyor. Bu acıyı, Bulgaristan Türkleri için azaltmanın yolu, göçmek değil, Türkiye ile Bulgaristan arasındaki dostluğu daha pekiştirerek, iki ülke arasında gidış-geliş kolaylaştırmaktır. Bulgaristan, bizim kapı komşumuz. Sofya'ya gitmek, İstanbul'dan Ankara'ya gitmekten, İstanbul'a gelmek, Sofya'dan Varna'ya gitmekten

daha kolaydır. Bu yolların daha genişçe açılmasına çalışılmalıdır.

BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN DURUMU

Bulgaristan Türklerinin bütün sorunlarının çözümlenmiş, her işleri yolundavmış gibi gösterdim. Oysa Bulgaristan'daki Türkler konusunda bazı aksaklıklar vardır. Ama acı olanı sudur; bu aksaklıklar Bulgaristan'daki sistem ve Bulgar yönetimi yüzünden değil, Bulgaristan'daki bazı Türk yönetmenlerin yanlışları yüzündendir. Bunlardan birkaçını söyleyeyim. Bulgaristan'daki bütün azınlıkların okuma odaları, kulüpleri olduğu halde, en büyük azınlık olan Türklerin okuma odaları yoktur. Bunun sorumu, Bulgarların değil, bazı Türk yönetmenlerindir. Bulgaristan'da Türk öğrencilerinin gittiği bütün listelerde Türkçe dersleri vardır, bu çok iyi bir şeydir. Ama bir milyona yaklaşık Türkün yaşadığı Bulgaristan'da Türk lisesi yoktur. Bunun gerekçesi de, Türklerin Türk liselerinden mezun olunca, üniversitelere giriste ve üniversite öğreniminde Bulgarlara eşdeğerde başarı gösterememeleridir. Bu gerekçe haklıdır. Ancak, bu sakınca, Türk lisesi açmama değil, başka yollarla giderilmelidir. Bunun da sorumusu, Bulgarlar değil, yine bazı Türk yönetmenlerdir. Bundan başka, Bulgaristan'daki Türklerin adlarının sonuna «ef», «of» gibi Bulgar adlarına göre ek almaları yanlış, sosyalizme göre yanlıştır. Hiç kimse Bulgaristan'da Türkleri adlarının sonuna bu Bulgarca ekleri almaya zorlamadığı halde, bazı Türk yönetmenler Türkleri bu gidişe itmektedirler. Bu yolda Azerbaycanlıları örnek göstermek de yanlıştır. Çünkü, Azerbaycanlıların adlarının sonuna «ef», «of» ekleri almaları, Çarlık zamanındadır. Çarlık döneminde, devlet hizmetinde çalışabilmenin koşulu olarak, bazı Azerbaycanlılar, özellikle aydınlar, adlarının sonuna bu Slav eklerini almışlar ve adlar o zamandanberi öyle kalmıştır. Örneğin simdiiki Samet Ağaoğlu'nun babasının adının eskiden Ahmet Ağayef olduğu gibi. Kaldı ki, bugün bütün Azerbaycanlıların adları «ef», «of» lu değildir. Herhangi bir insan adının sonuna «ef», «of» takarak sosyalist olmaz. Bulgaristan Türklerinin bu tutumları çok yanlıştır.

Bulgaristan'da bu aksaklıkları gören ve düzeltmeye çalışan iyi ve gerçek toplumcular vardır. Ama böyleleri, çok yanlış olarak, sözünü ettiğim bazı Türk yönetmenlerinin onları «milliyetçilik»le suçlamalarına yol açmaktadır. Bütün bunların sorumu, Bulgar yönetiminin değil, bazı Türk yönetmenlerindir. Kal'ı, ki, bunlar, işsizlik, geçim sıkıntısı, öğrenimsizlik, konutsuzluk, politik baskı gibi, büyük sorunlar değildir ve çözümlenmeleri de kolaydır.

Sözünü ettiğim bu bazı Türk yönetmenleri, benim Bulgaristan Türklerinin edebiyatı konusunda burada bir gazetede bir yazımda, oradaki Türk edebiyatçıların Türkiye edebiyatıyla daha sıkı bağ kurmalarını, buradan daha çok kitap ve dergi getirtmelerini sabk verişimi, «Gertci ve burjuva edebiyatını salık veriyor» diye yorumlamışlardır. Bunlara cevabım şöyle olmuştur: «Sosyalist bir ülkede sosyalist olmak kolay; biz geri kalmış kapitalist bir ülkenin sosyalistleriyiz!» Anlıyana yeter de artar bile.

Bulgaristan'daki Türklerin, bence, izleyecekleri üç önemli yol vardır:

1 — Gerçek sosyalist olmak.
2 — Tam Bulgaristan yurttaşı olmak.

3 — Türk kültür ve geleneğine bağlı olmak.

Birkaç kez gittim, gördüm; Bulgaristan'daki Türklerin, yetişmek, gelişmek, yücelmek için, Bulgarların sahip oldukları her türlü olanakları vardır. Türkiye'ye göç etmelerinde ne kendileri, ne Türkiye için bir yarar görmüyorum; tersine orada kalmaları, Türk ve Bulgar halklarının dostluğunda, iyi ilişkilerinde, kültür alışverişinde çok yararlıdır.